

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τέταρτος

Συνδρομὴ ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχοῦντι ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους· καὶ εἶναι ἰτησία: Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὅδὸς Σταδίου, 6.

21 Αὐγούστου 1877

ΔΗΜΩΔΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Συνέχεια ἰδί τεύχ. 513.

ς'

Τὸ περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς ζήτημα, οὐσιωδέστατον πρὸς κατανόησιν τῆς ἠθικῆς πρὸ πάντων ἐνεργείας αὐτῆς, ἐμελετήθη ὑπὸ τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς φυσιολογίας, καὶ ἐν ᾧ πρὸς τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων ἡ ἠθικὴ λεγομένη ἐλευθερία εἶναι γεγονὸς ἀναντίρρητον, ὅπερ ὑποθέτουσι πᾶσαι αἱ κρίσεις καὶ πράξεις αὐτῶν καὶ ὁμιλίας, καὶ πᾶσων τῶν κοινωνικῶν οἱ νόμοι καὶ οἱ θεσμοί, εὐρέθησαν φιλόσοφοι οἵτινες τὴν ἡρνήθησαν, καθὼς ἡρνήθησαν τὴν μίαν, ταυτούσιον καὶ αὐτενεργὸν φύσιν τοῦ πνεύματος. Καὶ ἐπειδὴ τὴν νόησιν ἐθεώρησαν ὡς ἀναγκαῖον μηχανισμόν τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, ἐθεώρησαν καὶ τὴν πράξιν ὡς ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τοῦ μηχανισμοῦ τούτου, διότι, πλὴν τινῶν ἐνστιγμᾶτικῶν καὶ ἀκουσίῶν ἐνεργειῶν, ἐκ τοῦ ὁργανισμοῦ ὅλως προερχομένων, πάσης πράξεως προηγείται νόησις, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶπον, ὅτι ἐπειδὴ πράξεις ἄνευ λόγου δὲν ὑπάρχει, καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος εἶναι ἀναγκαῖον προῖόν τῆς ὕλικῆς ἐνεργείας, πᾶσαι αἱ πράξεις γίνονται κατ' ἀνάγκην, καὶ τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν ἐξέλαβον ὡς ὀπτικήν τινα ἀπάτην τοῦ πνεύματος, ἢ ὡς μυστηριώδη τινὰ ἰδέαν ἄνευ πραγματικοῦ ἀντικειμένου.¹ Ἰνα δὲ βεβαιωθῶμεν ὅτι μυστήριον καὶ ἀπάτη δὲν ὑπάρχει, καὶ ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι πραγματικὸν γεγονὸς, ὡς ἡ ἐνότης καὶ ἡ ταυτότης, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν προσεκτικῶς καὶ ἀπροκαταλήπτως τὰ ἐν ἡμῖν, καὶ ν' ἀναλύσωμεν τὴν φύσιν τῶν λόγων ἐφ' ὧν στηρίζεται πᾶσα πράξις.

Παρατηρῶν ἐντὸς ἑαυτοῦ, εἴτε κατὰ τὴν πράξιν, εἴτε πρὸ αὐτῆς· εἴτε μετ' αὐτὴν, ἕκαστος ἐξ ἡμῶν γινώσκει, ὅτι, ἐὰν δὲν ἐβιάσθη δι' ἐξωτερικῆς καὶ ἀνυπερβλήτου ἀνάγκης, εἶναι ἐλεύθερος αὐτουργὸς τῶν πράξεων του, ὅτι τινὰς τῶν πράξεων τούτων ἠδύνατο νὰ παραλείψῃ ἢ ν' ἀναβάλλῃ, ἄλλας νὰ πράξῃ ἄλλως ἢ ὡς ἐπραξε, καὶ ὅτι κατὰ τὴν δεῖνα περίπτωσιν ἐπραξεν ὀρθῶς, συμφώνως πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ εὐχαριστεῖται διὰ τοῦτο, κατὰ τινα ἄλλην,

1. Ὁπτικὴν ἀπάτην ὀνομάζει αὐτὴν ὁ Σπινόζας, καὶ μυστικισμόν ὁ Στ. Μίλλ.

παρασύρθη ὑπὸ τινος μὴ ὀρθοῦ λόγου, δὲν ἐσκέφθη ἀρκούντως, ἐκυριεύθη ὑπὸ τινος ἐπιθυμίας ἢ πάθους, ἢ ψευδοῦς συμφέροντος, καὶ δυσαρστέιται καὶ μετανοεῖ δι' ὅτι ἐπραξεν. Ἐντεῦθεν ἡ λεγομένη εὐθύνη, ἣν καὶ ἡμεῖς ἀποδίδομεν εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ οἱ ἄλλοι εἰς ἡμᾶς. Καὶ ἡ εὐθύνη αὕτη εἶναι ἡ βάσις ὅλου τοῦ ἠθικοῦ βίου, καὶ οὐ μόνον ἀτομικῶς ἕκαστος ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει αὐτὴν καὶ συναισθάνεται, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς στηρίζει πᾶσαν κρίσιν περὶ τῆς ἠθικότητος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται ἡ περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ χαρακτῆρος κοινὴ γνώμη τῶν κοινωνικῶν καὶ μέγα μέρος τῆς νομοθετικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας. — Καὶ τῶνόντι, ἡ ἐλευθέρα ἐνέργεια ἐξωτερικεύεται διὰ τῆς ἐργασίας καὶ γεννᾷ τὴν ἰδιοκτησίαν, καὶ ἡ κοινωνία σέβεται τὴν ἰδιοκτησίαν, καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀστικὴ λεγομένη ἐλευθερία· ἡ ἐλευθέρα ἐνέργεια ἐξωτερικεύεται διὰ τῆς ἐκφράσεως παντοίων ἐπιστημονικῶν, θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν νοημάτων, καὶ ἡ κοινωνία σέβεται τὴν ἐκφρασιν ταύτην τοῦ πνεύματος, καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τῆς συνειδήσεως· τέλος, ὅπου ἡ κυβέρνησις δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἕκαστος συντελεῖ διὰ τῆς ἐλευθέρως ἐνεργείας του εἰς τὴν σύστασιν καὶ ἐνέργειαν τῶν δημοσίων ἀρχῶν, καὶ ἐντεῦθεν ἡ πολιτικὴ λεγομένη ἐλευθερία. Οὐδεμίαν τῶν ἐλευθεριῶν τούτων εἶναι νόμιμος, ἐὰν δὲν ὑπάρχει ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία, ἥς αἱ ἄλλαι πᾶσαι εἶναι ποικίλαι χρήσεις καὶ ἐφαρμογαί. Καὶ καθὼς εἶπομεν περὶ ἐνότητος καὶ ταυτότητος, ὅτι ἐὰν δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ πνεύματι, οὐδαμοῦ ὑπάρχουσιν, ὡσαύτως δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ ἐλευθερίας, ὅτι οὐδαμοῦ ὑπάρχει, ἐὰν δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ πνεύματι. Ἐξ αὐτῆς ἡ εὐθύνη, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον τῶν πράξεων, ἡ ἀξιουσιθία καὶ ἡ ἀναξιουσιθία, ὁ ἔπαινος τῆς ἀρετῆς καὶ ὁ φόβος τῆς κακίας, ἡ καλὴ καὶ ἡ κακὴ ὑπόληψις, ἡ βράβευσις καὶ ἡ τιμωρία, ἐν αὐτῇ ἡ βάσις τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου καὶ πάσης εὐνομίας ἐστὶν πολιτείας. Ἡ πρέπει λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ταῦτα εἶναι ὀπτικὴ ἀπάτη καὶ μυστικισμός, ἢ πρέπει νὰ τὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλευθερίας. Πρέπει, δηλαδή, νὰ τὰ ἐξηγήσωμεν διὰ τῆς ἐν τῇ ὕλῃ ἀνάγκης, καὶ ἀπέναντι τῆς ἐξηγήσεως ταύτης οἱ τολμη-

ρότεροι τῶν υλιστῶν δὲν ἐδειλίασαν, διότι λέγουσιν ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία εἶναι χημικόν τι σύνθετον ὡς τὸ ἄλας ἢ τὸ θεῖον,¹ καὶ τοὺς κοινωνικοὺς καὶ ἱστορικοὺς νόμους ἀνάγουσιν εἰς τὴν σύγκρουσιν τῆς ὕλης, τὴν ἀλληλομαχίαν τῶν ζώων καὶ τὴν υπερκράτησιν τοῦ ἰσχυροτέρου.² Καὶ καθὼς μελετῶντες τὸν ἄνθρωπον ἐξωθεν ἀγνοοῦσιν ἐξ ἀνάγκης τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, καὶ καταντῶσι νὰ τὸν ταυτίσωσι μὲ τὰ ἄλλα ζῶα, παρομοίως, παρομοιώντες διὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε μεθόδου δὲν εἶναι παράδοξον ἐὰν καὶ τὸν κοινωνικὸν καὶ ἱστορικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ταυτίζουσι μὲ τὴν ζωὴν τῶν κτηνῶν.

Ἐὰν δὲ τῶρα προσεκτικῶς ἐξετάσωμεν ποῖοι εἶναι οἱ λόγοι ἐκάστης πράξεως, ποία ἡ φύσις αὐτῶν, καὶ ποία ἡ ἐπιβρῶν αὐτῶν ἐπὶ τῆς θελήσεως, πάλιν πειθόμεθα, ὅτι, ἂν καὶ οὐδεμίαν πράξιν ἄνευ λόγου, οὐχ ἡττον ἢ θέλησις παραδεχομένη τὸν δαίνα ἢ δαίνα λόγον, δὲν ἀποβάλλει τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐξασκεῖ αὐτὴν, καὶ οὐδὲν ὑπάρχει καταναγκαστικὸν ἐλαττήριον τῶν πράξεών μας.

Ἐλαττήριον καταναγκαστικὸν εἶναι ἐπὶ πνευματικῶν γεγονότων μεταφορικῇ ἔκφρασις λαμβανομένη καταχρηστικῶς ἐκ τῆς ἐπιστήμης τῆς ὕλης, ἐκ τῶν δυναμικῶν καὶ μηχανικῶν κινήματων, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ ἡ ἀνάγκη, καὶ ἅτινα ὡς ἐκ τούτου καὶ μαθηματικῶς δρίζονται, καὶ ἀλανθαστῶς προβλέπονται, καὶ ὑπὸ τῆς πείρας σταθερῶς ἐπιβεβαιοῦνται. Οὐδεὶς τοιοῦτος μηχανισμὸς ἐν τῷ πνεύματι.—Οἱ λόγοι τῶν πράξεών μας εἶναι τὰ ἐνστίγματα, τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη, αἱ ἰδέαι. Ἄλλοι λόγοι δὲν ὑπάρχουσι, καὶ οὐδεὶς τῶν λόγων τούτων εἶναι ἀνίκητος.—Ἄρα εἶναι κύριος ἑαυτοῦ, ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀντενεργήσῃ καὶ ἀντενεργεῖ κατὰ τοῦ ἐνστίγματος, ὅπερ ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν πρῶτην τοῦ ἡλικίαν, καὶ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν εἰς τὰ κτήνη. Τὸ αἰσθημα ἐπίσης οὐδὲν ἔχει καταναγκαστικόν, καὶ ἀπειράκις καταπνίγουμεν ἐν αἰσθημα, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν, καὶ προαιρούμεθα νὰ πράξωμεν ἄλλως ἢ ὡς αὐτὸ ὑπαγορεύει. Τὸ δὲ πάθος δὲν εἶναι εἰμὴ παράτασις αἰσθήματος κραταιομένου διὰ τῆς ἔξωθεν καὶ ζωογονομένου ὑπὸ τῆς φαντασίας. Καὶ ἐὰν τὸ αἰσθημα δὲν εἶναι ἀνίκητον, ἡ παράτασις ἡ μεταβάλλουσα αὐτὸ εἰς πάθος δὲν γίνεται ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἡμετέρας θελήσεως. Ἡ δὲ ἔξις, εἰς ἣν ἀποδίδουσι μεγάλην ἀξίαν οἱ υλισταί, εἶναι ὑπὲρ πᾶν ἕτερον στοιχεῖον γέννημα τῆς ἐλευθέρας θελήσεως, καθ' ὅσον προέρχεται ἐκ τῆς μακρᾶς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν πράξεων, αἵτινες ἀποβάνουσιν οὕτως εὐκολώτεροι, καὶ ταυτιζόμενοι μὲ τὴν ὑπαρξίν μας μεταβάλλοντα εἰς δευτέραν φύσιν, καὶ ἡ ἐπανά-

1. O. A. Taine.

2. Bagehot: Lois scientifiques du développement des nations.

ληψις αὕτη δὲν γίνεται ἄνευ συναινέσεως τῆς ψυχῆς, καὶ δυνάμεθα νὰ τὴν διακόψωμεν ἅμα θελήσωμεν. Ναι μὲν κυριεύμεθα ἐνίοτε ὑπὸ τῶν ἔξωθεν, ἀλλ' ἂν οὐ τὰς ἀφίσωμεν νὰ μᾶς κυριεύσωσιν.—Ἐὰν δὲ εἴπωσιν οἱ ἀντιφρονούντες ὅτι ἡ ἀντενέργεια κατὰ τοῦ ἐνστίγματος, τοῦ αἰσθήματος, τοῦ πάθους, τῆς ἔξωθεν γίνεται δυνάμει ἰδέας τινός, καὶ ὅτι αἱ ἰδέαι παράγονται καὶ ἐνεργοῦσι κατ' ἀνάγκην, ἀπαντῶμεν ὅτι ἡ ἰδέα εἶναι τὸ ἡττον παθητικὸν ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πνεύματος, διότι εἶδομεν ὅτι καὶ ἐπὶ αἰσθητῶν ἀπαιτεῖται συνέργεια ἢ τοῦλάχιστον μὴ ἀντενέργεια τῆς ψυχῆς ἵνα ἡ ἐντύπωσις μεταβληθῇ εἰς αἰσθησιν, καὶ αὕτη εἰς ἀντίληψιν διαμένουσιν ἐν τῷ πνεύματι ὡς ἰδέαι. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις οὐχὶ πᾶσαι αἱ ἐν ἡμῖν ἰδέαι παράγονται ἐκ τῶν αἰσθητῶν. Ἐχομεν ἰδέας αἵτινες εἶναι προῦν ἰδιαιτέρας καὶ ἐσωτερικῆς ἐπεξεργασίας τῶν διδομένων τῆς αἰσθήσεως, ἄλλας, αἵτινες οὐδόλως ἀντιστοιχοῦσι πρὸς ὕλικὰ ἀντικείμενα, ὡς ἡ ἰδέα τοῦ ἀπείρου τόπου καὶ χρόνου, αἱ πρῶται μαθηματικαὶ ἔννοιαι, αἱ λογικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀρχαί, καὶ κυρίως αὐταὶ αἱ περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἡμετέρου πνεύματος ἰδέαι, οἷον ἡ ἐνότης, ἡ ταυτότης, ἡ ἀντενέργεια, ἡ οὐδαμοῦ τῆς ὕλης εὐρίσκομεν καὶ μόνον ἐν ἡμῖν καθορώμεν. Καὶ ἡ προσθέσωμεν ὅτι αἱ ἰδέαι αὐταὶ εἶναι αἱ σαφέστεραι καὶ θεβαιότεραι, διότι ἡ ὕλη εἶναι τρόπον τινὰ ζένη πρὸς ἡμᾶς, εἶναι τὸ ἕτερον, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, ἢ, ὡς εἶπεν εἰς τῶν ἐμβριθεστέρων τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων, ὁ κ. Ραυαϊσσὼν, *ἄγνωστον τι τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι πνεῦμα* (ce je ne sais quoi qui n'est pas l'esprit). Ποῦ ἐν τούτοις ὁ καταναγκασμὸς τοῦ πνεύματος; πάντα εἶναι ἀνάγκη ἐν τῇ ὕλῃ, πάντα εἶναι ἐλευθερία ἐν τῷ πνεύματι, καὶ διὰ τοῦτο τὸ πνεῦμα εἶναι ἀκατάβλητον, καὶ ὑπὸ τῆς βίας ἀήττητον, ὡς ἀναριθμητὰ παραδείγματα ἡρώων καὶ μαρτύρων ἀποδεικνύουσιν. Οἱ λόγοι τῶν πράξεών μας δὲν εἶναι καταναγκαστικοί, ἡ ἐλευθερία προϋπῆρχεν αὐτῶν, καὶ συνέτεινεν εἰς τὴν γέννησίν των.

Ἄς συμπεράνωμεν λοιπὸν ὅτι, παρὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ταυτότητα, ἔχει ἡ ἡμετέρα ψυχὴ καὶ ἀντενέργειαν, δι' ἧς ἐνεργεῖ ἐλευθέρως, εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς, εἴτε ἐν τῇ νοήσει εἴτε ἐν τῇ πράξει. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι ἀπόλυτος. Ἡ ἐλευθερία ἐνέργεια αὐτῆς συνδυάζεται μὲ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐνέργειαν τῶν ἐκτὸς, καὶ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου προκύπτει ἅπας ὁ πνευματικὸς ἡμῶν βίος.—Δὲν εἶναι δὲ περιττὸν νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι καθὼς πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς ψυχῆς ἀντιστοιχοῦσιν αἱ πρῶται μαθηματικαὶ ἔννοιαι τοῦ σημείου, τῆς

1. Τὸν συνδυασμὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἐν τῇ φύσει ἀνάγκην ἄριστα διεφώτισεν ὁ Duc of Argyll ἐν τῷ σοφῷ αὐτοῦ πονήματι: The reign of the law.

γχαρμῆς κλ., αἵτινες ἄνευ αὐτῆς θὰ ἦσαν ἀκατανόητοι, παρομοίως ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ψυχῆς στηρίζεται ὁλόκληρος ἐπιστήμη, ἡ ἠθικὴ, ἥτις ἄνευ αὐτῆς καὶ ἀκατανόητος θὰ ἦτο καὶ ἀνεφάρμοστος, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀμοιβαίου θαυμασμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων ἐρείδεται ἑτέρα ἐπιστήμη, τὸ δίκαιον, καὶ ὅτι ἀμφοτέραι αἱ ἐπιστήμαι αὐταὶ ἐπιδέχονται, ἐὰν λογικῶς ἀναπτυχθῶσι, τὴν αὐτὴν τῶν μαθηματικῶν ἀκρίβειαν καὶ θεβαιότητα. Ἄς προσθέσωμεν δὲ ὅτι αἱ ἐπιστήμαι αὐταὶ, ὡς ἐπίσης ἡ λογικὴ καὶ ἡ μαθηματικὴ, ἐγεννήθησαν καὶ ἐφθασαν εἰς ἀνώτατον βαθμὸν τελειότητος πολὺ ἐνδρως καὶ πρὶν ἐπινοηθῶσιν αἱ θεωρίαι δι' ὧν οἱ υλισταὶ προσπαθοῦσι ν' ἀναγάγῃ καὶ νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἐνέργειαν καὶ τοὺς νόμους τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ἐν τῇ ὕλῃ ἀνάγκην.

¹Ἐπειτα συνέχισεν.

II. ΒΡΑΥΙΑΣ.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΙ ΟΙΚΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

(Ἐκ τῶν τοῦ Σμαΐλας.)

Ἡ τάξις, ἡ οὐσα πάντοτε ἡ ψυχὴ παντὸς ἔργου, ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα ἐν τῷ οἴκῳ μόνον δι' αὐτῆς δύναται τις νὰ φθάσῃ εἰς τὸ πέρας παντὸς ἔργου· ἡ τάξις ἀποκλείει τὴν σύγχυσιν. Ὅπως ὅμως ὑπάρξῃ τάξις ἀπαιτεῖται ἀκρίβεια, ἑτέρα οὐσιώδης ἀρετὴ πάσης ἐργασίας. Ἡ ἄτακτος, ἢ, ὡς συνήθως λέγομεν, ἡ ἀκατάστατος γυνὴ ἐμπνέει ἀηδίαν, διότι κατατρίβει τὸν χρόνον εἰς οὐδὲν λογιζομένη τοὺς παρατηροῦντας αὐτὴν. Τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ διὰ τὸν ἀκατάστατον ἄνδρα. Διὰ τὸν ἐργατικὸν ἄνδρα ὁ χρόνος εἶναι χρήματα, διὰ τὴν γυναῖκα ἡ τάξις εἶναι χρήματα. Ἡ τάξις ἐπὶ γυναικὸς σημαίνει εἰρήνην οἰκογενειακὴν, ἄνετον βίον καὶ εὐτυχίαν.

Ἡ περὶ τὴν ἐργασίαν ὠσαύτως εὐχέρεια εἶναι διὰ τε τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας σπουδαιότατη ἀρετὴ, τοιαύτη δὲ εἶναι καὶ ἡ περὶ τὰς πράξεις σοφία, ἡ ἐκ πεφωτισμένης κρίσεως πηγάζουσα· αὕτη ἐν πάσῃ περιστάσει τοῦ βίου ἀναζητεῖ τὸ καλὸν καὶ προσῆκον, ἀποφαίνεται ἐν συνέσει περὶ τοῦ πρακτικοῦ καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως, ὑπολογίζει τὰς δαπάνας, τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας. Αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ ἀποκτώνται διὰ τῆς ἐμπειρίας, ὑπὸ τῆς διδασκαλίας ὑποβοηθούμεναι.

Τούτων ἕνεκεν ἀπαραίτητον εἶναι αἱ γυναῖκες ν' ἀσκῶνται περὶ τὰς ὑποθέσεις τὰς οἰκογενειακάς, ἵνα ἀποκαθίστανται ὡφέλιμοι βοηθοὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ τῇ καθ' ἡμέραν ἐργασίᾳ. Αἱ γυναῖκες ὠσαύτως ἔχουσιν ἀνάγκην διδασκαλίας καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ὅπως δύνανται νὰ ἐκτελῶσιν εὐχερῶς καὶ συνετῶς τὰ ἀκαταβλήμενα αὐταῖς καθήκοντα, ὅπως καθοδηγῶσιν ἀπὸ τῆς κοιτίδος ἔτι τοὺς παῖδας, καὶ ἀνατρέψωσι καλῶς.

Τὰ κατώτερα τοῦ ἀνθρώπου πλάσματα ὀδηγοῦνται εἰς τὰ τοῦ βίου των ἐξ ἐμφύτων ὁρμῶν καὶ αἰσθημάτων. Τὰ ἐμφυτὰ ὁμῶς αἰσθήματα δὲν ἀρκοῦσι διὰ τὸν ἄνθρωπον· ὁ ἄνθρωπος, ὅπως καλῶς βιώσῃ καὶ συντηρηθῇ, ἔχει χρεῖαν διδασκαλίας, ὁ νοῦς αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ προεδρεύῃ πάσης οἰκογενειακῆς πράξεως, δεόν νὰ ἀναπτυχθῇ. Αἱ γυναῖκες λοιπὸν, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων ἡ Πρόνοια ἐνεπιστεύθη τὴν φυσικὴν ὑγείαν τῶν μελλουσῶν γενεῶν, πρέπει νὰ διδάσκωνται τοὺς φυσικοὺς νόμους, διότι ἐν τῇ φυσικῇ υγείᾳ περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἠθικὴ τοῦ ἀνθρώπου φύσις.

Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὴν γυναῖκα νοῦν, ὅπως ποιεῖται χρῆσιν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ὅπως ἀφῇ νὰ μαρκίνῃται· διότι ὁ Θεὸς ἐπιδαφιλεῖ μὲν ἐν ἀφρονίᾳ τὰ δῶρά του, ἀλλὰ καὶ δὲν διασκορπίζει. Δὲν ἠθέλησε νὰ ὑφίσταται μόνον λύπας ἡ γυνὴ καὶ οὐδεμίαν νὰ ἔχῃ πρωτοβουλίαν ἐν τῷ βίῳ, οὐδ' ἐπλάσε ταύτην μόνον καὶ μόνον ὅπως θέλῃ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς τοῦ ἀνδρός.

Ἡ γυνὴ ἔχει καὶ ὑπαρξὴν αὐτοτελῆ, δὲν ζῇ μόνον διὰ τοὺς ἄλλους· ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀνατεθειμένα αὐτῇ καθήκοντα τοῦ βίου εἶναι σπουδαῖα, ἔχει ἀνάγκην πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν καὶ τῶν φώτων τοῦ νοῦς αὐτῆς καὶ τῶν συμπαθειῶν τῆς καρδίας τῆς. Ἡ ὑψηλοτέρα αὐτῆς ἀποστολὴ δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐξάγῃ τὰ μάρτια αὐτῆς πλεονεκτήματα, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καταναλίσκουσι σήμερον αἱ γυναῖκες τόσον πολυτίμον χρόνον, διότι ταῦτα, καίπερ δυνάμενα ν' αὐξήσωσιν ἔτι μᾶλλον τὰ, ἄλλως αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀρετὰ, θέλητρα τῆς νεότητος καὶ τῆς καλλοσύνης, ἐλαχίστην παρέχουσι βοήθειαν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πραγματικοῦ καθημερινοῦ βίου.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ῥωμαίοις ὁ μέγιστος τῶν ἐπαίνων δι' εὐγενῆ γυναῖκα ἦτο ὅτι οἰκοῦρε καὶ ὑφείκει—*Domum mansit lanam fecit*. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνοις εἰπὸν τινες ὅτι ἡ γυνὴ ἐδιδάχθη ἀρκούντως ὅταν γνωρίζῃ τὸ φαγητόν της, καὶ τὸς γεωγραφίαν ὥστε νὰ γνωρίζῃ τὰ δωμάτια τοῦ οἴκου της. Ὁ λόρδος Βύρων, τοῦ οἴκου αἱ πρὸς τὴν γυναῖκα συμπάθειαι ἦσαν φύσεως ἀτελεστάτης, διεκήρυττεν ὅτι ἤθελε νὰ περιορίσῃ τὴν βιβλιοθήκην αὐτῶν εἰς μόνην τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ εἰς ἓν βιβλίον μαγειρικῆς. Ὁ τρόπος ὅμως οὗτος τοῦ θεωρεῖν τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῆς γυναῖκος, καθὼς καὶ ἡ νῦν ἐπικρατοῦσα γνώμη, ἣν προαναφέρουμεν, δεικνύει διάνοιαν περιορισμένην,

1. Ἐὰν τὸ 113 τῶν γεννηθέντων τέκνων θνήσκουσι πρὸ τοῦ 5ου ἔτους, ἀποδοτέον τὸ ποσοστὸν τῶν ἀγνοίων τῶν μητέρων περὶ τοὺς φυσικοὺς νόμους. Τὸ πλεῖστον τῶν μητέρων ἀγνοεῖ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὴν χρῆσιν τοῦ αἵματος, τοῦ ὕδατος καὶ τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς τροφῆς ὑγιούς. Τοιαύτη θνησιμότης δὲν ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ζῴοις.

ἢ μᾶλλον ἔλλειψιν πάσης διανοίας. Θεωρητέον δὲ ὡς ὅπως ἰδιότροπον καὶ παρὰ φύσιν τὴν γνώμην ἐκείνων, οἵτινες ἐδογμάτισαν νὰ κατασταθῇ ἡ γυνὴ ὑφ' ὅλης τῆς ἐπόψεως ἰσὴγορος τῶ ἀνδρὶ καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ μεταξὺ ἀμφοτέρων παρὰ μόνον ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου, ν' ἀπολαμβάνῃ τὰ αὐτὰ δικαιώματα, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ψηφοφορεῖν ἐξαιρουμένου, ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ κατασταθῇ ὁ ἀνταγωνιστὴς τοῦ ἀνδρός, μαχομένη πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν κατάληψιν δημοσίων θέσεων, διὰ τιμᾶς, πλούτη, δηλ. διὰ πᾶν ὅπερ καθιστᾷ τὸν βίον πάλιν ἐγωϊστικὴν καὶ λυσσώδη.

Ἐν γένει παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ παιδεία εἰς τὴν ἀρμόζουσα ἐν ἀρχῇ τοῦ βίου εἰς τὸ ἄρρεν φύλον, ἀρμόζει καὶ εἰς τὸ θῆλυ. Ἡ ἠθικὴ διδασκαλίαν καὶ διανοητικὴν, ἡ πληροῦσα τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνδρός, εἶναι σωτηρία καὶ διὰ τὴν γυναῖκα. Ὅλοι αἱ σκέψεις, ὅς ἐπρότειναν ὑπὲρ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἀνδρός, συνηγοροῦσιν ἐνθέρμως καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως τῆς γυναίκος. Εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῶν καθηκόντων τῆς γυναίκος, αἱ γνώσεις ὅς θ' ἀποκτήσῃ ἐκ τῆς διδασκαλίας θὰ φανῶσιν ὠφέλιμοι καὶ δραστηκαί· ἐξ αὐτῶν θ' ἀντλήσῃ σκέψεις καὶ πρόνοιαν, ὅπως παρασκευάσῃ κάλλιον καὶ βελτιώσῃ τὰ τοῦ βίου ἔργα, ἐξ αὐτῶν δὲ θὰ πορίσῃ καὶ δύναμιν. Πλὴν τούτων ὅμως, ἔχουσα ἡ γυνὴ ἀνεπτυγμένην τὴν διάνοιαν, θὰ προφυλάξῃ ἑαυτὴν πλείοτερον κατὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης, εἰς ἣν ἐμβάλλει αὐτὴν ἀνύποπτος χαρκατῆρ καὶ παιδικὴ ἄγνοια. Ἐκ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς αὐτῆς ἀνατροφῆς θ' ἀρυσθῇ τρόποις ἐπιδράσεως ἰσχυροτέρους καὶ διαρκεστέρους ἢ ἐκ τῶν φυσικῶν αὐτῆς θελημάτων. Ὅταν δ' ἐνεργῇ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτοβουλίας καὶ πεποιθήσεως ἐφ' ἑαυτὴν θ' ἀνακαλύψῃ ἀληθεῖς πηγὰς εὐζωίας καὶ οἰκιακῆς εὐδαιμονίας.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ νοῦς καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν γυναικῶν πρέπη νὰ καλλιεργῶνται ὑπὸ τὴν ἐποψιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν εὖ εἶναι, δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζωμεν ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ συντελέσῃ πολὺ καὶ πρὸς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ὑγιᾶ νοῦν καὶ καρδίαν, ὅταν αἱ γυναῖκες νοσῶσι κατ' ἀμφοτέρων· ἐὰν δὲ, ὡς εἰκὸς, ἡ ἠθικὴ διαγωγή τῶν λαῶν ἐξαρτᾶται πρὸ πάντων ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς, ἔπεται ὅτι ἡ παιδεία τῶν γυναικῶν πρέπει νὰ θεωρῇται ὡς σπουδαῖον ἐθνικὸν πρόβλημα.

Ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ καὶ ἡ διανοητικὴ δύναμις τοῦ ἀνδρός ἀνευρίσκουσι τὸν κάλλιστον αὐτῶν φύλακα καὶ τὸ στήριγμα εἰς τὴν ἀγνότητά καὶ τὴν ἠθικὴν ὑπεροχὴν τῆς γυναίκος· καὶ ὅσῳ μᾶλλον αἱ ἠθικαὶ ἀρεταὶ ἐκάστου εἶναι ἀνεπτυγμέναι, τόσῳ περισσότερον θὰ ὑπάρχῃ τάξις καὶ ἀρμονία ἐν τῇ κοινωνίᾳ, τὸ δὲ μεγαλεῖον

καὶ ἡ πρόοδος αὐτῆς θὰ ἐπέλθωσιν ὡς ἀφευκτος συνέπειαι. Ὅτε ὁ Ναπολέων Α' ἔλεγε πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ὅτι ἡ Γαλλία στερεῖται μητέρων, ἤθελε νὰ εἴπῃ, ἐν ἄλλοις λόγοις, ὅτι ὁ Γαλλικὸς λαὸς εἶχεν ἀνάγκην οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς ὑπὸ γυναικῶν ἀγαθῶν, ἐναρέτων καὶ νοημόνων. Ἡ πρώτη Γαλλικὴ ἐπανάστασις παριστᾷ φοβερὸν παράδειγμα κοινωνικῶν συμφορῶν, αἵτινες προέκυψαν διότι κατεφρονήθη ἡ ζωογόνος αὕτη ἐπίδρασις τῆς γυναίκος. Ὅταν ἡ μεγάλη ἐκρηγνὺς ἔλαβε χώραν, ἡ κοινωνία περεδύθη εἰς τὸ ἐγκλημα καὶ τὴν ἀταξίαν. Ἡ ἠθικὴ, ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἀρετὴ ἐπνίγησαν ἐντὸς τοῦ ὕλισμοῦ, ὁ χαρακτὴρ τῆς γυναικὸς κατεβροβρώθη, ἔπαυσε τὸ πρὸς τὴν συζυγικὴν πίστιν σέβας καὶ ἡ πρὸς τὴν μητρότητα τιμὴ, ἡ διαφθορὰ εἰσέδυσσε μέχρι τῆς οἰκιακῆς ἐστίας, ἡτις κατασπιλώθεισα ἀπόλεσε τὴν ἀγνότητά, τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς συντήρησιν τῶν κοινωνικῶν δεσμῶν. Ἡ Γαλλία δὲν εἶχε μητέρας, διὸ καὶ τὰ τέκνα τῆς ἀπέβηλον πάραυτα πάντα δεσμόν· ἡ ἐπανάστασις δ' ἐξεργάγη «ἐν μέσῳ τῶν ὕλακων καὶ τῆς ἀγρίας βίας τῶν γυναικῶν.»

Ἀλλὰ τὸ τρομερὸν τοῦτο μᾶθημα παρεγνωρίσθη καὶ πολλάκις ἔκτοτε ἡ Γαλλία μεγάλως ὑπέφερεν ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐκείνης τῆς πειθαρχίας, τῆς ὑπακοῆς, τοῦ κράτους καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς ἑαυτήν, ἅτινα ἐν τῇ οἰκογενείᾳ μόνον διδάσκονται. Λέγουσιν ὅτι Ναπολέων ὁ Γ' ἀπέδιδεν εἰς τὴν ματαιότητά τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ἔλλειψιν παρ' αὐτῷ ἀρχῶν καὶ εἰς τὸν μανιώδη ἔρωτα πρὸς τὰς ἡδονὰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς Γαλλίας, ἡτις κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔρριψεν ἑαυτὴν ἀδύνατον καὶ αἰμάρσσαν εἰς τοὺς πόδας τῶν νικητῶν τῆς. Ἐπρεπεν ὅμως ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀναπτύξῃ τὰς ὀρέξεις ταύτας.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς γυναικὸς εἶναι ἡ αὐτὴ πανταχοῦ· εἰς πάσας τὰς χώρας τὰς ἤθῃ, οἱ τρόποι, ὁ χαρακτὴρ τοῦ λαοῦ ἐξαρτῶνται ἐξ αὐτῆς· διεφθαρμένης οὖσης τῆς γυναικὸς ἡ κοινωνία νοσεῖ, ὅσα δὲ αὕτη εἶναι ἀγνή καὶ πεφωτισμένη, τοσούτῳ ἡ κοινωνία εἶναι εὐγενὴς καὶ ἀξία ἑαυτῆς.

Ἡ ἐκπαιδεύσις λοιπὸν τῆς γυναικὸς εἶναι ἐκπαιδεύσις τοῦ ἀνδρός· ὅτι ὑποῖ τὸν χαρακτῆρα ἐκείνης ὑποῖ καὶ τὸν χαρακτῆρα τούτου. Ὅταν ἀποδίδωμεν εὐρυτέραν ἠθικὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν γυναῖκα, ἀσφαλίζομεν ὁλοκλήρου τῆς κοινότητος τὴν ἐλευθερίαν, διότι τὰ ἔθνη γεννῶνται ἐκ τῶν οἰκογενειῶν καὶ οἱ λαοὶ ἐκ τῶν γυναικῶν.

Ἀλλ' ὅταν λέγωμεν ὅτι ἐν ἔθνος κερδαίνει φωτίζον καὶ τελειοποιῶν τὴν γυναῖκα, δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι οὐδὲν θέλει κερδήσει ἐὰν θέσῃ αὐτὴν εἰς διαγωνισμόν πρὸς τὸν ἄνδρα εἰς τοὺς σκληροὺς πόνους τῶν χειροτεχνιῶν καὶ τῆς πολιτικῆς· αἱ γυναῖκες ἐν τῷ

κόσμῳ δὲν δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι τὰ εἰδικὰ ἔργα τῶν ἀνδρῶν, καθὼς καὶ οἱ ἄνδρες τὰ τῶν γυναικῶν· διὸ ὁσάκις ἡ γυνὴ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ οἴκου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτῆς ὅπως ἀσχοληθῇ εἰς ἕτερα ἔργα, τὰ ἀποτελέσματα ὑπὸ ἐποψιν κοινωνικὴν ἀπέβησαν ὀλέθρια. Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη αἱ προσπάθειαι μεγάλων τινῶν φιλανθρωπῶν ἀνδρῶν κατῳρῶσαν νὰ ἐμποδίσωσι τὰς γυναῖκας νὰ ἐργάζωνται παραπλεύρως τοῖς ἀνδράσιν εἰς τὰ ἀνθρακωρυχεῖα, τὰ ἐργαστάσια, τὰ σιδηρουργεῖα, τὰ κεραμοουργεῖα. Δὲν εἶναι σπάνιον ἐν ταῖς βορείαις χώραις νὰ ἴδῃ τις ἄνδρας καθήμενους ἀργοὺς ἐν τῷ οἴκῳ, τὰς δὲ γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰς κόρας ἐργαζομένας ἐν τοῖς ἐργαστασίοις. Ἐκ τούτου ὅμως προέκυψε πλήρης ἀναστροφή τῆς τάξεως, τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ἀρμονίας τῆς οἰκογενειακῆς.

«Τὸ σύστημα τῶν ἐργαστασίων (ἔγγραφον εἰς τὴν Union, 1843) ἠύξησε κατὰ πολὺ τὰ πλούτη τῆς χώρας, ἔρριψεν ὅμως δηλητήριον εἰς τὴν οἰκιακὴν διαγωγὴν τοῦ λαοῦ, ὅπερ εἰσέδυσεν εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας καὶ παρέλυσεν τοὺς δεσμοὺς τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας. Ἀνῆρπασε τὴν γυναῖκα ἀπὸ τοῦ ἀνδρός αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα ἀπὸ τῶν γονέων, ἔτεινε δὲ τὸ δηλητήριον τοῦτο πρὸ πάντων εἰς τὸ νὰ ταπεινώσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς γυναικὸς. Ἡ γυνὴ εἰδικὴν ἀποστολὴν ἔχει νὰ ἐπιτελῇ τὰ οἰκιακά καθήκοντα, νὰ διευθύνῃ τὸν οἶκον, ν' ἀνατρέφῃ τὴν οἰκογένειαν, νὰ προβλέπῃ τὰς ἀνάγκας καὶ νὰ διαχειρίζεται τοὺς πόρους, ἀλλὰ τὸ ἐργαστάσιον δὲν ἀφίνει εἰς αὐτὴν τὸν ἀναγκαῖον χρόνον πρὸς πλήρωσιν τῶν πολυτίμων τούτων καθηκόντων. Ἡ γυνὴ δὲν οἰκουρεῖ, τὰ δὲ τέκνα μεγαλύνονται ἄνευ μητρικῆς ἀνατροφῆς παραμεμελημένα, καὶ τὰ εὐγενέστερα αὐτῶν αἰσθημάτων ἐξατμίζονται. Ἡ γυνὴ τοῦ ἐργαστασίου παύει οὖσα ἡ γλυκεῖα καὶ τρυφερὰ σύντροφος, ἡ φίλη τοῦ ἀνδρός, γίνεσθαι συνεργάτης αὐτοῦ καὶ ἐκτίθεται ἐν μέσῳ περιστάσεων, αἵτινες συνήθως ἐξαλείφουσι τὴν μετριοφροσύνην ἐκείνην τοῦ σκέπτεσθαι καὶ φέρεσθαι, τὴν οὖσαν μίαν τῶν ἀρίστων φυλάκων τῆς ἀρετῆς. Ἄνευ κρίσεως καὶ ἀνευ μονίμων ἀρχῶν πρὸς ποδηγέτησιν αἱ νέαι κόραι τῶν ἐργαστασίων ἀποκτῶσιν ἐνωρὶς τὸ αἰσθημα τῆς αὐτοβουλίας, καὶ ἀνθίστανται εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ παραινέσεις τῶν γονέων τῶν συνήθως ἐγκαταλείπουσι τὸν οἶκον, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν μυσταγωγοῦνται εἰς τὰ ἐγκλήματα τῶν συνεργατῶν αὐτῶν. Ἡ φυσικὴ ἀτμοσφαῖρα καὶ ἡ ἠθικὴ ἐν τῇ ὁποίᾳ ζῶσιν ἐξεγείρει τὰς ταπεινάς αὐτῶν ὀρέξεις, ἡ ἐπίδρασις τοῦ κακοῦ παραδείγματος ὡς ἐπιδημία καταλαμβάνει αὐτάς, οὕτω δὲ πανταχόθεν ἀνοίγονται κρουνοὶ, ἐξ ὧν ἀφθόνως ἐκρέει τὸ κακόν.

Ἐπάρχει ἐν τούτοις εἰδικὸς τις κλάδος γυ-

ναικείων καθηκόντων, ὅστις προκαλεῖ τὴν σπουδαίαν προσοχὴν πάντων τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ γυναικείου φύλου, καὶ ὅστις μέχρι τοῦδε παραδόξως παρεμειλήθη. Ἐννοοῦμεν τὴν καλλιτέραν παρασκευὴν καὶ οἰκονομικωτέραν τῆς τροφῆς, δι' ἣν σήμερον γίνονται σκανδαλώδεις δαπάναι, διότι αἱ γυναῖκες ἀγνοοῦσι τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς μαγειρικῆς τέχνης. Ἐὰν πρέπη νὰ θεωρήσωμεν ὡς εὐεργέτην τοῦ ἀνθρώπου γένους τὸν παράγοντα δύο στάχυς σίτου ἐκ γῆς οὐδὲν παραγούσης πρότερον, κατὰ πλείοτερον λόγον πρέπει νὰ τιμῶμεν δημοσίᾳ τὴν συνετὴν οἰκοδόποιαν, ἥς αἱ προσπάθειαι τείνουσιν ἀδιαλείπτως εἰς ἐλάττωσιν τῶν δαπανῶν, καὶ εἰς τὴν ἐπωφελεστέραν χρῆσιν τῶν τροφίμων, ἅτινα κομίζει ἡ ἐργασία καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ ἀνδρός.

A. M.

Η ΚΑΛΚΟΥΤΤΑ

[Ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος ἐν 1876 ἔτει συγγράμματος τοῦ

Alfred de Bréhat.]

Μετάφρασις Ν. Α. Λεβίδου.

Συνέχεια· 181 σελ. 523.

Γ'

Εὐρωπαῖοι, Ἀσιανοί, Ἀγγλοὶ, Πέρσαι, Βεγγάλιοι, Κινέζοι, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ διατρέχουσι τὰς ὁδοὺς τῆς Καλκούττας ἕκαστος δρομαῖως καὶ μὴ συγκαταβαίνων νὰ ῥίψῃ ἐν βλέμμα τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ πλησίον αὐτοῦ διαβαίνοντος. Ἐκαστος τρέχει χάριν τῆς υποθέσεώς του, διότι εἰς τὴν Βεγγαλίαν δὲν μεταβαίνει τις, εἰμὴ ἵνα κατασταθῇ πλούσιος, καὶ ἅμα τοῦτο κατορθωθῇ (σπανιότερον σήμερον ἢ ἄλλοτε) σπεύδει ἕκαστος πρὸς ἀναχώρησιν, ἵνα ἀπολαύσῃ τοῦ πλούτου ὑπὸ κλίμα μᾶλλον ὑγιεινὸν καὶ ἥττον θερμὸν.

Τὰ ὄχηματά εἰσι πολυάριθμα, διότι οἱ τε Εὐρωπαῖοι καὶ τῶν ἡμερῶν τινῶν ἰθαγενεῖς οὐδέποτε ἐξέρχονται πεζοί. Τρία δὲ εἰσὶ τὰ πρὸς μεταφορὰν χρήσιμα, ὄχημα, ἵππος καὶ παλαγγίνον. Εἶναι μάλιστα ἐξευτελιστικώτατον, καὶ οἱ Ἰνδοὶ ἀποβάλλουσι πᾶσαν κληρὴν ἰδέαν, ἂν πεζὸς διατρέχῃ τὰς ἀγυῖας τῆς Καλκούττας. Καθ' ὅσον ῥιζμέναις ὥρας τῆς ἡμέρας ὁ καύσων εἶναι τοσοῦτον σφοδρὸς, ὥστε Εὐρωπαῖοι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπομείνῃ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ ἐμπορικὸι ὑπάλληλοι, καὶ οἱ ἐλάχιστοι μάλιστα, ἔχουσιν ἢ ὄχημα ἢ παλαγγίνον. Ἐπειδὴ δὲ στεροῦμαι προχειροτέρου παραδείγματος, θέλω παραβάλλει τὸ παλαγγίνον πρὸς κινώτιον ἀμάξιν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἐκεῖνο τυγχάνει τοσοῦτον μακρόν, ὥστε εὐκόλως νὰ δύνηται τις νὰ ἐξαπλώσῃ. Ἀντὶ θυρίδων ἔχει παραπτετάγματα, καὶ οἱ ἀχθοφόροι, τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, φέρουσιν αὐτὸ ἐπ' ὤμων, βαδίζοντες γοργῶ τῷ βήματι καὶ ἐνθαρρύνοντες ἀλλήλους ἐνίοτε διὰ παρακε-

λευσμάτων. Ἐπὶ πλέον, ἄλλοτε ὑπάρχον ἐν Βεγγαλίᾳ καὶ ταχυδρομεῖα τοιαῦτα, ὁργανισμένα, ἀλλ' ἢ ταχύτης, μεθ' ἧς ἦσαν ἡναγκασμένοι νὰ τρέγωνσιν οἱ φέροντες ἐπ' ὤμων τὰ παλαγγίνα bearers, κατέβαλλον αὐτοὺς πάντοτε. Καὶ αἱ ἀπάνθρωποι καταχρήσεις τινῶν διευθυντῶν ταχυδρομείων ἐπ' ἀνέγκον τὴν κατάργησιν τῶν ἀνθρωπίνων τούτων ταχυδρομείων, συνεπελθοῦσαν ἐκ τῆς βελτιώσεως τῶν ὁδῶν καὶ συνεπῶς ἐκ τῆς ευκολωτέρας χρήσεως τῶν ὁχημάτων. Καὶ ἕκαστον μὲν παλαγγίνον τιμᾶται ἀντὶ 50 μέχρις 60 ρουπίων, οἱ δὲ τέσσαρες ἀχθοφόροι, οἱ φέροντες αὐτὸ ἐπ' ὤμων, μισθοῦνται ἀντὶ 25 ρουπίων κατὰ μῆνα.

Τὸ palanquin-carriage εἶναι εἶδος ἀμαξίας μετὰ δύο ἢ ἐνὸς καθισμάτων, συρόμενον συνήθως ὑπ' ἐνὸς ἵππου, ἔχον θυρίδας ὡς αἱ τῶν ἀμαξῶν ὁμοιάζον πρὸς τὸ ἀπλοῦν παλαγγίνον, εἶναι μόνον ὀλίγον ὑψηλότερον, ἀλλ' ἦτον εὐρύ. Τὰ λοιπὰ ἐν ταῖς Ἰνδίαις ἐν χρήσει ὁχήματα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ τὰ κάλλιστα τούτων προέρχονται ἐκ τῶν ἐργοστασίων τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν μεγαλοπόλεων τῆς Ἀγγλίας.

Ὅπως ἐν τούτοις οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ οἱ ἵπποι ἔρχονται εἰς τὴν Καλκούτταν ἐκ πάντων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου κυρίως ὁμῶς ἐκ τῆς Ἀγγλίας, ἐκ τοῦ Βυέλπιδος Ἀκρωτηρίου, ἐκ τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἀραβίας, τῆς Περσίας καὶ ἐκ τινος χώρας τῆς Βεγγαλίας, καλουμένης συνήθως Χάαυτς (Hauts). Ἐκτὸς τῶν ἐγγχωρίων poneys (καλοῦνται δὲ poneys οἱ μικροὶ τῆς Καλκιδονίας ἵπποι) ἢ τῶν talloos, ὑπάρχουσι poneys τῆς Ἰάβας, τιμῆς μὲν ὑπερόγκου, ἀλλὰ καὶ ἀκούραστοι. Μεταχειρίζονται καὶ τοὺς ἐλέφαντας σχεδὸν καθ' ἅπασαν τὴν Βεγγαλίαν, ἀλλ' οὗτοι δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ εἰσέρχονται εἰς τὴν Καλκούτταν, οὔτε μάλιστα νὰ προχωρῶσι πέραν ὁρισμένων ὁρίων τῶν περιχώρων, καθόσον ἡ θέα καὶ ἡ ὁσμὴ αὐτῶν, ἐκπλήττουσιν τοὺς ἵππους, ἐπιφέρει δυστυχήματα. Διότι εὐκόλως κατανοεῖ τις ὅταν φοβερὰν καταστροφὴν ἡδύνατο νὰ προξενήσῃ ἐν ταῖς πολυανθρώποις καὶ στεναῖς ὁδοῖς τῆς Καλκούττας παροξυσμός τις μανιώδους τῶν κολοσσίων ἐκείνων ζώων. Καὶ τὰς καμύλους μετεχειρίζοντο ἄλλοτε ἐν Βεγγαλίᾳ, μόνον ὅμως πρὸς μεταφορὰν πραγμάτων.

Οἱ Ἰνδοὶ ἡνίοχοι θαυμάζονται ἐπὶ τῇ ἐπιδεξιότητι, ἥτις ἐξασκεῖται ἐν ταῖς πληθούσαις ὁδοῖς· οἱ ἰθαγενεῖς μάλιστα, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν οἱ χωρικοί, μετ' εἰδους τινὸς φιλοτιμίας ἐμμένουσι, μὴ υποχωροῦντες εἰς τὴν διάβασιν τῶν ἀμαξῶν. Τὰ μακρὰ παλαγγίνα καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ὤμων διάφορα ἐμπορεύματα φέροντες καλοῦσιν τὴν ἀμαξήλασιν δυσχερεστέραν. Ἐν ταῖς τῶν ἰθαγενῶν συνοικίαις διὰ τοῦτο, πρὸς ἀπο-

φυγὴν δυστυχημάτων καὶ βραδύτητος, προπορεύεται συνήθως τῆς ἀμαξίας ὑπηρέτης, ὅστις, κρατῶν μαστίγα, κτυπᾷ, ὥσθι, ἀνατρέψει ἐνίοτε τοὺς βραδύνοντας ν' ἀπομακρυνθῶσιν Ἰνδοὺς.

Δικαιεῖται δὲ ἡ Καλκούττα εἰς τρεῖς διακεκριμένους ἀλλήλων συνοικίας. Καὶ ἐν μὲν τῇ εὐρωπαϊκῇ, τῇ πρὸς τὸν ποταμὸν πλησιεστέρῃ, ὅπου αἱ ὁδοὶ εἰσὶν εὐρεῖαι, ἐκάστη οἰκογένεια κατοικεῖ συνήθως ἐν ἰδιαιτέρῃ οἰκίᾳ, ἐμπροσθεν τῆς ὁποίας ὑπάρχει μικρὰ αὐλή. Ἐξερχόμενός τις τῆς συνοικίας ταύτης, φθάνει εἰς τὰς μικρὰς καὶ ἀκαθάρτους ὁδοὺς, καὶ ὑπὸ μικρεμπορῶν ἔθνων διαφόρων τῆς Ἀνατολῆς κατεχομένης, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Ἰνδοί, οἱ Ἀρμένιοι, καὶ οἱ Κινέζοι εἰσὶν οἱ πλειονοψήφουντες. Αἱ πενιχραὶ καὶ ἄθλια αὐτῶν καλύβαι ἐπικεῖνται οὕτως εἰπεῖν ἀλλήλων ἐν εἴδει σωροῦ, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὰς ἐργαστήρια ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἐν Ἀλγερίᾳ. Ἐν ταῖς ῥυπαρῶς αὐτοῖς οἰκιδίοις, ἐν οἷς ὑπηρέτης εὐρωπαϊκὸς δὲν ἤθελε ποτε καταδεχθῆναι κατοικήσῃ, ὁ ξένος ἐκπλήσσεται μεγάλως, βλέπων ἐμπορεύματα πολυτιμώτατα, ἅτινα ὁ Κινέζος ἢ ὁ Ἰνδὸς ἐμπορὸς ἐξάγει ἐκ τοῦ βάλου τῶν κιβωτίων, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν χειροτέρων. Ἀμα τῇ ἐξαγωγῇ ἐκάστου, ὁ ἐμπορὸς ὁμνῶν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλο· ἔπειτα, ἅμα ἀγοράσας τι, ἢ ἅμα σὲ ἴδῃ ἔτοιμον νὰ φύγῃ ἀπρὸς ἀνοίγει ἄλλα κιβώτια καὶ ἐξάγει ἐμπορεύματα κρεῖττονος ποιότητος. Καίτοι δὲ ζητεῖ ὁκτάκις ἢ δεκάκις μείζονα τιμὴν τῆς ἀληθοῦς, καταφεύγει ἐν τούτοις εἰς μυρίας διακρυπτήσεις καὶ ὅρκους, ὥπως πείσῃ περὶ τοῦ μετρίου τῆς ἀπαιτήσεως καὶ τῆς τιμωρίας αὐτοῦ. Ἀν μάλιστα ἀποδείξῃ ἢ ἐπιθυμίαν νὰ ἀγοράσῃ, ἢ ἀπειρίαν, τότε κατεστράφη· πρέπει δὲ νὰ εὐχαριστηθῇ, ἂν καταβάλῃ δέκα μόνον ρούπια δι' ὅ, τι τιμᾶται τέσσαρα ἢ πέντε.

Ἐπάρχουσι δύο ἀγοραὶ ἀποκλειστικῶς τῶν Κινέζων, ἐν αἷς πωλοῦνται ἐπιπλά καὶ κιβώτια μικρὰ, ἄλλα ἀντικείμενα ἐξ ὅσπου ἐλέφαντος, ἐξ ὀστράκων, ἐκ σαντάλου, κλπ. Ἐπαγγέλματα τινὰ, ὡς π. χ. τὸ τοῦ ράπτου ἢ τοῦ ὑποδηματοποιῦ, ἐξασκοῦνται κυρίως ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Οὐρανίου Κράτους. Ἡ συνοικία τῶν Κινέζων δὲν ἀπολαμβάνει ἀγαθῆς ὑπολήψεως, ἐν αὐτῇ δὲ κυρίως διαπράττονται αἱ πλειότεραι κλοπαὶ καὶ οἱ πλειότεροι φόνοι. Φέρουσιν οἱ Κινέζοι τὸ ἐνδυμα τῆς ἰδίας πατρίδος, ἥτοι μικρὸν πιλίσκον ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἔχοντες τὴν κεφαλὴν κεκαρμένην, ἐκτὸς μακροῦ πλοκάμου, πίπτοντος πρὸς τὴν ῥάχιν, φοροῦσιν ἐνδύματα πλατέα ἐξ ὑφασμάτων ποικίλων καὶ περισκελίδας ποδήρεις, ὡς αἱ τῶν Ἰνδῶν. Πλήρους ἐπιτηδεϊότητος καὶ ὑπομονῆς τυγχάνοντες, οἱ Κινέζοι διαπρέπουσι κυρίως ὡς πρὸς τὸ μιμητικόν.

Ἡ συνοικία τῶν ἰθαγενῶν, ἡ συνήθως καλουμένη Μαύρη Πόλις, περιβάλλει οὕτως εἰπεῖν

τὰς τῶν Εὐρωπαϊκῶν ὡς τόξον κύκλου, οὐτινος τὰ ἄκρα φθάνουσι μέχρι τοῦ Hooghly. Καλύβαι πλινθόκτιστοι, ἢ ἐκ πηλοῦ ἀχυροφύρτου γῆς ἀργιλώδους, εἰσὶν αἱ οἰκίαι τῆς συνοικίας. Ἐνίοτε μάλιστα, κατασκευαζόμεναι ἐκ πλεγματῶν κλάδων, καὶ ὑποστηριζόμεναι διὰ πασσάλων, κινουνται ὑπὸ ἀνέμων παντοίων καὶ καταπίπτουσι. Κλίμα ἐκ φύλλων ξηρῶν καὶ δύο ἢ τρεῖς σκευὴ τοῦ μαγειρείου, κάρυά τινα καὶ ναργιλῆς, ἰδοὺ δλόκληρος ἡ οἰκοσκευὴ τῶν ἀθλίων τούτων οἰκημάτων, ὧν οἱ κάτοικοι εἰσὶν ὑπηρέται καὶ ἄλλοι Ἰνδοὶ τῆς κατωτάτης τάξεως. Αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν ἀσχολοῦνται περὶ τὰ τοῦ οἴκου καὶ ἐπιμελοῦνται τῶν παιδῶν, πλέκουσαι τινες καὶ ψάθας. Οἱ ἄνδρες διατρέφουσι περὶ τὸ κάπνισμα, ἢ κοιμῶνται παρὰ τὴν θύραν. Ἐκ τῶν ἰθαγενῶν ὅμως οἱ ἔχοντες τινα περιουσίαν ἢ οἱ ἐν ἀξιώματι κατοικοῦσιν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς συνοικίαις, ἢ πλησίον αὐτῶν. Ἐξω τοῦ οἴκου δὲν ἀπαντᾷ τις γυναῖκα, εἰμὴ ὀλιγίστας, καὶ ταύτας σχεδὸν πάσας γραῖας δυσειδεστάτας, ἀνηκούσας ἐν ταῖς κατωτάταις τάξεσιν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ζῶσιν ἐγκλεισμέναι ἐν ταῖς Zenanahs, ὧν ἡ εἴσοδος εἶναι ἀπηγορευμένη παντὶ ἄλλῳ, ἐπιτετραμμένη δὲ μόνον τῷ οἰκοδεσπότῃ· διότι καίτοι οἱ Ἰνδοὶ εἰσὶν εἰρηνικοὶ ἐκ φύσεως, εἰσὶν ὁμῶς καὶ λίαν εὐάλωτοι ὑπὸ τῆς ζηλοτυπίας. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀγγλοὶ, κάλλιστα γινώσκοντες ὅτι ἀνωφελὲς ἤθελεν εἶσθαι νὰ προσκόψωσι ταῖς τῶν ἰθαγενῶν προλήψεις, ἐσεβάσθησαν πάντοτε τὸ ἄσυλον τοῦ γυναικείου πληθυσμοῦ. Ἐν ἡ μάλιστα ἐποχῇ κατασκευάζετο ἐν Καλκούττᾳ μεγίστη ποσότης νομισμάτων κιβδηλῶν, ἡ κυβέρνησις μετὰ πολλῆς δυσκολίας εἶχε συλλάβει τοὺς κιβδηλοποιούς, διότι οὗτοι ἐξήσκησαν τὴν τέχνην αὐτῶν ἐν τῷ ἱερῷ μυθῷ τῶν Zenanahs.

Τὸ συντελοῦν δὲ εἰς τὸ ἀποτρόπαιον τῶν γυναικῶν τῆς κατωτάτης τάξεως εἶναι τὰ βαρέα ἔργα, τὰ ὑπ' αὐτῶν ὑπὸ τὴν θερμὴν τοῦ καυτικοῦ ἡλίου ἐκτελούμενα, μετ' οὐ πολὺ δὲ μεταβάλλοντα καὶ κατὰστρέφοντα τὴν ὄψιν τῶν ἀθλίων τούτων πλασμάτων. Προσθέσατε, ὅτι ἐν Βεγγαλίᾳ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν διάμεσον μεταξὺ παιδικῆς καὶ γεροντικῆς ηλικίας· ἥδη λοιπὸν ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους αἱ γυναῖκες γενόμεναι μητέρες, ἅμα τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ γηράσκουσι. Συνειθίζουσι τὰ ἐπαλείφωσι τὸ σῶμα αὐτῶν δι' ἐλαίου, ἐξαγομένου ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ κοκοφοίνικος, καὶ νὰ μασσῶσι διηλεκτῶς raiens, τοῦθ' ὅπερ συντελεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ὀδόντων. Ἀλλὰ μόνον αἱ ὑπηρέτριαι, καλούμεναι ayahs, ἐν Καλκούττᾳ δύνανται νὰ δώσωσιν ἡμῖν ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν κορῶν τῆς Ἰνδικῆς. Τινὲς λοιπὸν τούτων εἰσὶν ἀρκοῦντως εὐειδεῖς, καίτοι δὲ διαμένουσι συνήθως παρὰ ταῖς κυρίαις αὐτῶν μεθ' ὅλης τῆς ἀγγλικῆς strictness, ἡ σωφροσύνη ὁμῶς, ὡς λέγεται, δὲν εἶναι ἡ πρώτη

ἀρετὴ αὐτῶν. Καὶ οἱ ἄνδρες, ὅπως παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς, διέρχονται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ζωῆς ἐν ταῖς ἀπολαύσεσι τοῦ Zenanah, ὅπου ἡ ῥώμη τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἐνωρὶς ἀπόλλυται. Αὐτοὶ οἱ ὑπηρέται, οἱ khiltmutgars, οἱ bearers, περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω, οἱ τοσοῦτον φιλάργυροι καὶ ἰδιοτελεῖς, ἐν ὁρισμέναις τισὶν ἐορταῖς δαπανῶσι μετὰ τῶν ὀρχηστρίδων ὅσα δι' οἰκονομῶν πολλῶν μνηῶν καὶ μετὰ μόχθων μεγάλων ἀπεθυσάρισαν.

Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν πρὸς στιγμὴν τὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ δίκαιαν τῶν Ἰνδῶν, καὶ ἐξακολουθήσωμεν ὁμιλοῦντες περὶ τῆς πόλεως.

Ἀμα τῇ νυκτὶ, πᾶσαι αἱ συνοικίαι, αἱ τοσοῦτον θορυβώδεις καὶ ζωηραὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, μεταβάλλονται εἰς κατηρεῖς, σιωπηλὰς καὶ αὐτόχρημα ἐρήμους. Μόνον περιπολῖαι ἐκ lehaokidars, ἰθαγενῶν ἀστυνομικῶν φυλάκων ἐν Καλκούττᾳ, περιφέρονται ἐν τῇ πόλει χάριν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας. Φοροῦσι δὲ οὗτοι ἐνδυμα Ἰνδικόν, ὡς μόνον ὅπλον ἔχοντες λόγχην ἢ ξίφος καὶ ἀσπίδα.

Ἄλλο εἶδος νυκτερινῶν περιπατητικῶν ὄντων εἶναι οἱ ἄγριοι κύνες, οἱ καθ' ἑκατοντάδας προσερχόμενοι τὴν νύκτα, ἵνα τραφῶσιν ἐκ τῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ῥιπτομένων ἀκαθαρσιῶν. Ἐχουσι σῶμα ὀλίγον μεγαλειότερον τοῦ τῆς ἀλώπεκος, εἰσὶ δὲ βραχύτριχες καὶ ξανθοί, καὶ τὸ δὲ αὐτῶν ῥύγχος ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς ὑκίνης. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οὐδέποτε προσβάλλουσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μοι εἶπον, ὅτι ἄνευ ὅπλου, ἢ τοῦλάχιστον ἄνευ ράβδου δὲν ἤθελεν εἶσθαι φρόνιμον νὰ διαταράξῃ τις τὴν νυκτερινὴν αὐτῶν εὐωχίαν.

Δ' Ὁ ἐν Καλκούττᾳ βίος τῶν Ἀγγλῶν, μεταφερόντων εἰς τὰς κατεχομένης παρ' αὐτῶν χώρας τὰ ἴδια ἥθη καὶ τὰς συνήθειας, ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν ἐν Λονδίῳ ἢ ἐν Λιβερπόλ βίον. Περὶ τὴν ἐννάτην ἢ δεκάτην ὥραν παρατίθεται τὸ πρόγευμα, συγκείμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ὠν καὶ τεύου, σαρκῶν, ἀλλὰ καὶ σαλτισιστῶν κλπ. Ὡς τραγήματα προσφέρονται ὀπώραι, ὧν τὸ πλεῖστον περιλαμβάνει οὐ μόνον τὰς ἐν Εὐρώπῃ φρούρας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰθαγενεῖς, μαγγίαν, ἀνανάσια, βάναν, παμπλεμουσσίαν, πορτογάλλια καὶ τὰ τοιαῦτα. Μετὰ τὸ πρόγευμα, συνήθως, μάλιστα καθ' ἡν στιγμὴν πίνει τις ἡδέως τὸ τελευταῖον φλυζάνιον τοῦ τεύου, ἔρχεται τὸ σιγάρον ἢ τὸ honka. Τὰ σιγάρα κατασκευάζονται ἐν ταῖς περιχώροις τῆς Καλκούττας καὶ εἰσὶν ἀξιόλογα, ἀναλόγως μάλιστα τῆς εὐτελοῦς τιμῆς τριῶν ἢ τεσσάρων φαγκῶν δι' ἑκάτον ἐξ αὐτῶν. Τὰ περιφημότερα ἔρχονται ἐκ τῆς Μανίλλης.

Ἰδοὺ δὲ πῶς ἔχει συνήθως τὸ honka, οὕτως τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ πολλάκις ἐν περιλήψεσιν.

Υποθέσατε μέγαν κώδωνα ἐξ ἀργύρου ἢ κρυστάλλου, τεθειμένον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπὶ δέσμης τῆς γίδος ἢ λεοπαρδῶν· προσκολλησάτε αὐτῷ εὐρὺν καὶ μακρὸν σωλῆνα, ὑποκατάζοντα εἰδός τι χοανίου καπνοσύγγου, οὐκ οὐκ πρὸς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν θυμιατήρια. Τὸ χοάνιον τοῦτο πληροῦται καπνοῦ καὶ μικρὰς τινος ποσότητος σακχαροπῆκτου ἀρωματωδούς, ἡ δὲ βάσις αὐτοῦ εἶναι προσηρημένη εἰς ἄλλον μακρὸν σωλῆνα, ὡς ὁ τοῦ ναργιλῆ. Καὶ τὸ μὲν τῶν ἄκρων τοῦ σωλῆνος τούτου τίθεται εἰς τὸ στόμα τοῦ καπνίζοντος, τὸ δὲ, συγκοινωνοῦν μετὰ τοῦ ὕδατος, ἀποψυχάζει τὸν καπνόν. Τοιοῦτο εἶναι περίπου τὸ *konka*.

Μετὰ τὸ πρόγευμα ἕκαστος ἀποχωρεῖ εἰς τὰ ἴδια δωμάτια, καὶ περὶ τὴν πρώτην ἢ δευτέραν ὥραν ἔρχεται τὸ *liffin*, ἥτοι τὸ καλούμενον *de-livon*, ὅτε προσφέρεται κρέας κρόνον καὶ πέμματα διάφορα· ταῦτα καὶ μόνον ἤθελον ἀποτελέσει γεῦμα πλούσιον διὰ Γάλλον, πλὴν ὁ Ἀγγλος θεωρεῖ ταῦτα πάντα ὡς μικρὸν καὶ εὐτελές τι πρόγευμα. Εἴτε πρὸ τοῦ *liffin* εἴτε μετὰ τοῦτο αἱ κυρίαι ἐπισκέπτονται τὰ ἐμπορικὰ κατὰστήματα, ἐν οἷς πολλὰ καὶ ἐνδοπλόνοι ἐκκτὸν πῆγεις ὑψασμάτων ἢ δαντέλλας, ἐνῶ δοκιμάζουσιν εἰκοσι καπέλλα, ἀπέρχονται κατόπιν, μὴ ἀγοράζουσαι τίποτε. Ὅπως περίπου ἐν Εὐρώπῃ. Ἀλλὰ τὴν ἐπομένην, τοὺν κεντῖον, κάμνουσιν ἀγορὰς σημαντικὰς, διότι ἡ πολυτέλεια εἶναι καὶ ἐκεῖ μεγάλη, πάντοτε ὅπως ἐν Εὐρώπῃ! Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐμπορικῶν κατὰσθημάτων, αἱ κυρίαι ἐπισκέπτονται καὶ τὰς μεγάλας αἰθούσας τῶν πωλητῶν, τὰς *auctions*, οὗτως εἰπεῖν τὰς δημοπρασίας. Εὐρεῖται λοιπὸν οἰκοδομαί, πρὸς τοῦτο καὶ μόνον προωρισμέναι, χρησιμεύουσι πρὸς πώλησιν διαφόρων πραγμάτων· τὰ ἐπιπλα, τὰ διάφορα κιβώτια, τὰ ἐνδύματα, παλαγγίνες, ἵπποι κλπ. πωλοῦνται ἐν τῷ ἰσογείῳ πατώματι. Ἐν τῷ πρώτῳ αἰθουσῇ μεγάλα, κεκοσμημένα δι' ὥρολογίων, περιέχουσι διάφορα ἀντικείμενα τῆς πολυτελείας, πίλους, ἐσθῆτας, διάφορα ἄλλα εὐρωπαϊκὰ ἐμπορεύματα. Καὶ ὅταν αἱ ἐφημερίδες ἢ αἱ ἀγγελίαι, ἃς οἱ διεσθύνονται τῶν κατὰσθημάτων τούτων διασπείρουσιν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, ἀναγγέλλωσι τὴν ἐκθεσὶν διαφόρων φορτίων, προσερχομένων ἐκ τοῦ Λονδίνου ἢ ἐκ τῶν Παρισίων, οἱ κομποὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Καλκούττας συρρέουσιν εἰς τὰς *salerooms*, εἰς τὰς αἰθούσας τῶν πωλήσεων, Κύριος δὲ οἶδε τότε ἀντὶ πόσων χρημάτων οἱ πατέρες καὶ οἱ σύζυγοι πληρόνουσι μίαν ὥραν περιπάτου ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις τοῦ πειρασμοῦ! Πλὴν ὁ ὀργανισμὸς τῶν κατὰσθημάτων εὐκολύνει τὰ μέγιστα τοὺς ξένους, δυναμένους, ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτῶν, νὰ ἀγοράζωσι, καὶ μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως νὰ πωλῶσι τὰ ἐπιπλα, τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὀχήματα, ὧν ἐδέοντο κατὰ τὴν ἐν Βεγγαλίᾳ διαμονήν.

Ἡ περὶ τὸ φρούριον Γουλιέλμου ἐκτεινομένη πεδιάς, διασχίζουμένη ὑπὸ εὐρείων ὁδῶν, ἐπιμελῶς διατηρουμένων, τυγχάνει ὁ προσφιλὴς περὶπατος τῶν *gentry* τῆς Καλκούττας. Τὴν πρωτὰν ἀπὸ τῆς ἐκτῆς μέχρι τῆς ὀγδόης ὥρας, κυρίως δὲ τὸ ἐσπέρας περὶ τὴν ἐκτὴν πληθὺς ἀμαζῶν καὶ ἐφιππων διατρέχουσι κατὰ πᾶσαν διεσθύνουσιν τὰ ἱπλοῦς ταῦτα τῆς πρωτευούσης τῆς Βεγγαλίας. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἐν Παρισίοις περιπάτων δύναται νὰ παράσῃ ἔστω καὶ ἀμυδρὰν τινὰ ἰδέαν τῆς ζωηρότητος καὶ ποικιλίας ἐκείνης. Ἐν μέσῳ λοιπὸν πληθὺς παντοειδῶν ὀχημάτων περιφέρονται πολυάριθμοι ἄνδρες, ἱππεύοντες ἵππους καλλίστους, ἐδῶ μὲν ἡ καλέσκει τοῦ Διοικητοῦ, ἥτοι τὸ τετράτροχον ἑλαφρὸν καὶ ἀνοικτὸν ὄχημα, ἐκεῖ δὲ τὰ ὀχήματα βικιζ, οὕτινος οἱ θεράποντες φέρουσι πολυτελεῖς ἀνατολικὰς ἐνδυμασίας, ἱππεύοντες περὶ τὸ ὄχημα ἐκείνου ἵππους τῆς Ἀραβίας ἢ ἐγγωρίους· ἀπωτέρω διατρέχει τὴν πεδιάδα τὸ ἑλαφρὸν ὄχημα ἐμπορίου πλούσιου, ἔνθεν καθεῖθεν δὲ εὐρωπαϊκαὶ δέσπονται ἐν ἀμάξαις ἀνοικταῖς, καὶ ἀμαζόνες καὶ ἐφιπποὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν πολυτάραχον ταύτην διασκεδάσιν. Καὶ ἡ ταχύτης καὶ ἡ ὀρμή πάντων αὐτῶν εἶναι ἀνωτέρα περιγραφῆς.

Μετὰ τὴν περίπατον, περὶ τὴν ἐβδόμην ἢ ἐβδόμην καὶ ἡμίσειαν, πάντες ἐπανέρχονται, ἵνα δειπνήσωσι. Τρία διάφορα στοίχεα συνεννοῦνται, ὅπως ἀποτελέσωσι τὴν τράπεζαν τῶν ἐν Βεγγαλίᾳ πλούσιων εὐρωπαϊκῶν. Κατὰ πρῶτον ἡ ἀγγλικὴ μαγειρικὴ, ἡ βάσις καὶ τὸ στερέωμα τοῦ δείπνου· ἡ Ἰνδική, ἥς τὰ διεγερτικὰ ἡδύσματα ἐνισχύουσι τοὺς ἐξησθενημένους στομάχους· καὶ τρίτη ἡ γαλλικὴ μαγειρικὴ, ὑπὸ τὴν μορφὴν διαφόρων *conserves* ἐκ κρέατος, λαχάνων κλπ. Ἐν Βεγγαλίᾳ γίνεται ἐπίσης μεγίστη κατανάλωσις σαρδελλῶν κυτίου, ὀνθυλευμένων περδίκων, ὀρυγῶν κλπ. Ἀλλὰ δυσκόλως δύναται τις νὰ φαντασθῇ τὴν πολυτέλειαν, μεθ' ἧς οἱ πλούσιοι προσφέρουσι γεύματα ἐπίσημα. Ἡ ἐξ ἀργύρου ἢ ἐπιχρῶσου ἀργύρου τραπέζοσκευῆ, ἡ πορσελάνη τῆς Κίνας ἢ τῆς Ἰαπωνίας, ταῦτα πάντα καλύπτουσι τὴν τράπεζαν καὶ τὰς μικρὰς τραπέζας τοῦ ἐστιατορίου. Οἱ ὑπηρεταὶ ἄφ' ἑτέρου, πλούσιος καὶ ποικιλοχρῶς στολὰς ἐνδεδυμένοι, εἰσὶ τοσοῦτον μᾶλλον πολυάριθμοι, καθόσον ἕκαστος τῶν συνδικτυμένων ἀκολουθεῖται ὑφ' ἐνὸς ἢ δύο *khitmutgars*, ὑπηρετούντων αὐτῷ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ δείπνου. Καὶ ὁ ξένος πρὸς τούτοις, μεταβαίνων ὅπως δειπνήσῃ ἐν ξενοδοχείῳ, ἀν' λητμονήσῃ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν ἴδιον *khitmutgar*, ὁφείλει νὰ ἀναγγείλῃ τοῦτο τῷ ξενονόχῳ, σπεύδοντι νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τοῦ ξένου ἕνα τῶν ὑπηρετῶν τοῦ ξενοδοχείου.

Οἱ οἶνοι, ἀφειδῶς προσφερόμενοι, προέρχονται ἐκ πάντων τῶν μερῶν τοῦ ἡμετέρου πλανήτου· προτιμῶνται ὅμως, ὡς καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, οἱ τοῦ

Ὀπόρτου, τοῦ Χέρους, τῶν Βορδιγάλων καὶ τῆς Καμπανίας. Κατὰ τὴν ἀγγλικὴν δὲ συνήθειαν γίνονται προπόσεις διάφοροι, καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ δείπνου αἱ κυρίαι, ἀναχωροῦσαι τοῦ ἐστιατορίου, μεταβαίνουσιν εἰς ἐγγὺς κειμένην αἴθουσαν, ὅπου γίνονται συνδιαλέξεις ποικίλαι, ἐκτελοῦνται τεμάχια μουσικῆς καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐνῶ οἱ ἄνδρες ἐπαναλαμβάνουσι τὰς προπόσεις καὶ τὰ *speech*, διαβιβάζοντες ὁ εἰς τῷ ἄλλῳ τὰς φήλας, τεμάχια τυροῦ, ἀρίγγας καπνιστὰς καὶ τὰ παρόμοια· μετὰ μίαν δὲ ἢ δύο ὥρας μεταβαίνουσιν πρὸς συνάντησιν τῶν κυριῶν, αἵτινες προσφέρουσι τότε γλυκίσματα, τέτοιον περίφημον καὶ καφὲν, σχεδὸν πάντοτε ἀνυπόφορον, τοῦθ' ὅπερ προέρχεται ἐκ τῆς κακῆς μεθόδου περὶ τὴν κατασκευὴν.

Ἀλλὰ καὶ πάγου γίνεται μεγίστη κατανάλωσις ἐν Καλκούττᾳ, ἐρχομένου κυρίως ἐκ τῆς Ἀμερικῆς ἐντὸς πλοίων ἐπτακοσίων καὶ ὀκτακοσίων τόνων. Μεταχειρίζονται ὅμως πρὸς ψύχρανσιν τοῦ τε ὕδατος καὶ ἄλλων τινῶν ποτῶν καὶ εἰδός τι ἀγγείων, περικαλυπτομένων δι' ὑφασμάτων βεθρεγμένων, ὅπως ἐν πλείσταις χώραις τῆς Ἀνατολῆς· τὰ δοχεῖα ταῦτα τίθενται ἐν τοῖς διαδρόμοις, ὅπως προσβάλλωνται ὑπὸ τοῦ βέρυματος τοῦ ἁέρος, καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ ὕδωρ ἢ τὸ ποτὸν καθίστανται ψυχρότατα.

^{Ἐπιταὶ συνήθεια.}

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΦΡΥΓΙΑΣ ΜΙΔΑΣ

καὶ ὁ κούρεὺς αὐτοῦ.

Ὁ γνωρίζων νὰ σιωπῇ, ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, γνωρίζει νὰ ὁμιλῇ. Ἀλλὰ τὴν γνῶσιν ταύτην ὀλίγοι δυστυχῶς ἔχουσιν. Ἡ φλυαρία καὶ ἡ ἀπέραντος πολυλογία θεωρεῖται παρὰ πολλῶν ἀρετὴ, ἡ δὲ στάθμησις τῆς γλώσσης καὶ ἐγκράτεια αὐτῆς εἶναι παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀδύνατα. Τὸ ἀκάθεκτον καὶ τὸ πρὸς τὸ λαλεῖν καὶ λέγειν εὐκατάφορον εἶχον τὸ πάλαϊ ἐν τοῖς μάλιστα οἱ κούρεῖς. Ἦσαν δὲ τὸ πάλαϊ οἱ κούρεῖς εὐκατάφοροι εἰς τὸ λέγειν, διότι τὰ κούρεα ἦσαν οἶονεῖ καφενεῖα. Ὡς τὴν σήμερον ἐν τοῖς καφενεῖοις συνέρχονται, ὡς τὰ πολλὰ, οἱ ἀργοί, οὕτω τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς κούρεῖσι. Ἐκεῖ, ἐν τοῖς κούρεῖσι, ἡρώτων ἀλλήλους, *τί καινόν; λέγεταί τι καινότερον;* Ὁ σοφὸς Πλούταρχος συνέγραψε περὶ ἀδολεσχίας, ἐν ᾗ ἐκτίθηται τὰ κάκιστα αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ τοῦ Πλουτάρχου οἱ κούρεῖς πρωταγωνιστοῦσι, καὶ αὐτοὶ παρίστανται οἱ τὰ μάλιστα ἀδολεσχοὶ καὶ φλύαροι.

Ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων, τῶν ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ Πλουτάρχου ἀναφερομένων, μνημονεύομεν ἐνταῦθα τοῦ κούρεως ἐκείνου, ὁστις τεθεὶς εἰς τὸν τροχὸν ἐβάσανίζετο. Ὁ κούρεὺς δηλ. οὗτος μαθὼν πρῶτος παρὰ τινος ἀποδράντος ἐκ Σικελίας τὴν μεγάλην τῶν Ἀθη-

ναίων συμφορὰν, ἀφείλετο τὸν Πειραιᾶ ἤλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐξήγγειλε τὸ γεγονός. Ὁ δῆμος ὡς εἰκὸς ἐταράχθη, συνέλαβε τὸν κούρεα καὶ ἐζήτη νὰ μάθῃ πόθεν ἐπληροφορήθη τὴν ἐν Σικελίᾳ συμφορὰν. Ἀλλ' ὁ κούρεὺς οὕτε τὸν ἄνθρωπον ἐγνωρίζεν, οὕτε ἠδύνατο νὰ τὸν εὕρῃ. Ὁ δῆμος ἐξοργισθεὶς ἐτρέπη εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ κούρεως· «βασάνιζε καὶ στρέβλου τὸν ἀλάστορα, ἐδῶ, πέπλασται ταῦτα καὶ συντίθεται. . .» Ἐκομίσθη τροχὸς καὶ κατετάθη ὁ ἄνθρωπος. Ἐν τοσοῦτῳ ἤλθον καὶ ἄλλοι ἀγγέλλοντες τὴν συμφορὰν. Πάντες δὲ καταλιπόντες τὸν κούρεα ἐν τῷ τροχῷ ἔφυγον, ἵνα ἕκαστος θρηνησῇ τὰς οἰκείας συμφορὰς. Περὶ τὴν ἐσπέραν, ὅτε ὁ κούρεὺς ἐλύθη, ἀντὶ ν' ἀπέλθῃ εὐθὺς τῆς οἰκείας του καὶ θεραπείῃ τὸ σῶμά του, ἡρώτα τὸν ὑπηρετὴν νὰ μάθῃ *τίτι τρόπῳ τέθνηται Νικίας*. «Οὕτως, ἐπιφωνεῖ ὁ Πλούταρχος, ἅμαχόν τι κακὸν καὶ ἀνοουθέτητον ἢ συνήθεια ποιεῖ τὴν ἀδολεσχίαν.» Διὸ καὶ ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Ἀρχέλαος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ κούρεως· «πῶς σε καίρω, ὦ βασιλεῦ;» «Σιωπῶν», ἀπήντησεν ὁ Ἀρχέλαος.

Τοιοῦτός τις θεθαίως ἦτο καὶ ὁ κούρεὺς τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Μίδας.

Ὁ Μίδας, περὶ οὗ πρόκειται, ἦν βασιλεὺς τῶν Φρυγῶν καὶ τῶν Μυγδονίων ἢ Λυδῶν καὶ κατέστη διάσημος καὶ γνωστότατος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῇτι διὰ τε τὰ πλούτη καὶ τὴν μωρίαν αὐτοῦ συγχρόνως. Ἐκ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐφάνη ὅτι θὰ γείνη ποτὲ πλουσιώτατος. Ἐν ᾧ ἐκοιμάτο ἐν τῷ λίκνῳ μύρμηκες ἐλθόντες ἔθνηκαν εἰς τὸ στόμα τοῦ θρέφους κόκκους σίτου, σύμβολον τῆς μελλούσης εὐτυχίας.

Ἐτι διασημότερος κατέστη ὁ Μίδας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βάκχου. Ὅτε δηλαδὴ ὁ θεὸς οὗτος πεσιερχόμενος τὴν γῆν μετέδιδε τὸν πολιτισμὸν διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλα καὶ δὴ καὶ τῆς ἀμπελοῦ τὴν καλλιέργειαν, ἀπώλεσε κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτοῦ διὰ τῆς Φρυγίας τὸν Σειληνὸν ἢ Σάτυρον. Ὁ Σειληνὸς ἦτο παιδαγωγὸς τοῦ Βάκχου. Ἦτο δὲ ἀνὴρ σοφώτατος καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα μετὰ τοῦ Βάκχου εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Μίδας μαθὼν περὶ τῆς ἀπώλειας τοῦ Σειληνοῦ ἐφρόντισε καὶ εὗρεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐδεξιώθη οὐ μόνον χάριν τοῦ Βάκχου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ.

Ὁ Μίδας, ἀφοῦ ἐκράτησε παρ' ἑαυτῷ ἐπὶ δέκα ἡμέρας τὸν Σειληνὸν, ἀπέπεμψε αὐτὸν ἀσφαλῶς εἰς τὸν Βάκχον, ὅστις τοσοῦτον ὑπερῆχον ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει τοῦ Σειληνοῦ καὶ τοσοῦτον ὑπερεβόη εἰς τὸν Μίδαν, ὥστε ἀμέσως ἠέλησε ν' ἀποδώσῃ αὐτῷ τὴν χάριν. Ἐπρότεινε λοιπὸν τῷ Μίδᾳ νὰ αἰτήσῃ ὅ,τι ἂν ὀέλῃ. Ὁ Μίδας, κατεχόμενος, φαίνεται, ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς φιλαργυρίας, οὐδὲν ἄλλο διανοήθη νὰ αἰτήσῃ παρὰ τοῦ θεοῦ ἢ πλοῦτον. Ἐζήτησε λοι-

πὸν τὴν χάριν νὰ μεταβάλλεται εἰς χρυσὸν ὅ,τι ἂν λαμβάνη καὶ ἄπτηται. Ὅποια μωρὰ αἵτησις! Ὁ Βάκχος ἐνόησεν ὡς θεὸς ὅτι ἡ αἵτησις αὕτη θὰ ἔφερε τὴν δυστυχίαν τῷ Μίδῳ· ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο ν' ἀρνηθῇ τὴν χάριν ἀφοῦ ὑπέσχετο. Ἐπρεπε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ἵνα μὴ φανῇ ἡ ἀδύνατος ὡς θεὸς ἢ ἀναιρῶν τὴν ὑπόσχεσιν. Ἐνέδωκε λοιπὸν καὶ ἄκων. Ὁ Μίδας πλήρης χαρᾶς μακκρίζει ἐαυτὸν, καὶ οἶνει δυσπιστῶν, ἀμέσως λαμβάνει ὅ,τι παρουσιάσθη αὐτῷ. Κόπτει κλάδον δένδρου καὶ ἀμέσως μεταβάλλεται εἰς χρυσόν· λαμβάνει μικρὸν χάλικα καὶ ὁ χάλις γίγνεται χρυσοῦς· παίρνει χῶμα καὶ τὸ χῶμα εἶνε ὄγκος χρυσοῦ. Οἱ στάχυς τῶν ἀγρῶν, τὰ μῆλα τῶν δένδρων, αἱ θύραι καὶ οἱ τοῖχοι τῶν ἀνακτόρων, τὰ πάντα μεταβάλλονται εἰς χρυσόν. Ὅποια χαρά! Ὅποια ἡδύτης καὶ εὐφροσύνη ἡ μεταβολὴ τῶν πάντων εἰς χρυσόν! Ἐκτοτε διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ φήμη περὶ τοῦ μεγάλου πλούτου, ὃν εἶχεν ὁ Μίδας, καὶ ὁ πλοῦτος αὐτοῦ κατέστη παροιμιώδης.

Ὁ Μίδας ἔμελλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ δοκιμάσῃ τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα τῆς μωρᾶς αἰτήσεώς του. Ἐπειδὴ τὰ πάντα μετεβάλλοντο εἰς χρυσόν, εἰς χρυσὸν μετεβάλλετο καὶ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ καὶ ὁ οἶνος καὶ τὰ φαγητά. Δὲν ἐτόλμα λοιπὸν οὔτε νὰ φάγῃ, οὔτε νὰ πίνῃ, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ψαύσῃ πλέον τι.

Ὁ Μίδας δὲν ἐδύνατο βεβαίως ἐπὶ πολὺ νὰ ζήσῃ· ὁ θάνατός του ἦτο ἄφευκτος. Κατέφυγε πάλιν εἰς τὸν εὐγνώμονα θεὸν Βάκχον· ὑψώσας τὰς χεῖρας πρὸς αὐτὸν ἱκέτευεν. «Συγχώρησον, ὦ θεέ, τὴν μωρίαν μου· τανῦν ἀναγνωρίζω ὅτι ἤμαρτον αἰτήσας τοιοῦτον αἵτημα· εὐσπλαγχνίσθητι δυστυχοῦντα, ὅστις σὲ ἱκετεύει καὶ ἀφαιρέσας τὰ λαμπρὰ μὲν, ἀλλ' ὀλέθρια δῶρα.» Ὁ Βάκχος δὲν ἦτο ἄκαμπτος, ἦτο ὁ φιλανθρωπότητος τῶν θεῶν· ἔπειτα δὲν ἐδύνατο νὰ λησμονήσῃ τόσον εὐκόλως καὶ ταχέως τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Μίδα. Ἀπεράσισε λοιπὸν ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τοῦ τρομεροῦ δυστυχήματος. Ἡ θεορραψία, ἣν ἐπρότεινε τῷ Μίδῳ, ἦτο λίαν εὐκόλος· ἀπελθε, εἶπεν αὐτῷ, εἰς τὸν πλησίον τῶν Σάρδεων ποταμὸν, εἰς τὸν Πακτωλόν· βάδιζε ἕως ὅπου φθάσῃ εἰς τοῦ ποταμοῦ τὰς πηγάς· λούσθητι ἐν τῷ ποταμῷ καὶ ἀμέσως θὰ θεραπευθῇς.

Ὁ Μίδας ὑπήκουσεν εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ θεοῦ, ἐπορεύθη εἰς τὸν ποταμὸν, ἐλούσθη καὶ λουσθεὶς ἀφῆκεν ἐν τῷ ποταμῷ τὸν χρυσόν, ὡς ἄλλοτε Ναιμάν ὁ Σύρος ἀφῆκεν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τὴν λέπραν.

Ὁ Μίδας ἀπαλλαγεὶς ἐκ τοῦ δεινοῦ, εἰς ὃ περιέπεσεν ἰδίαις αὐτοῦ ἀτασθαλίαις, ἔζη τανῦν εὐτυχῆς καὶ εὐδαίμων, διὰ τοῦ πλούτου αὐτοῦ δυνάμενος ν' ἀπολαύῃ οὐ τινοῦς ἡθελεν. Ἐξῆς δὲ ὡς τὰ πολλὰ ἐν ταῖς ἐξοχαῖς καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν

ἀκούων τὸν Πῆνα, τὸν αὐλὸν παίζοντα, καὶ εὐφραίνόμενος ἐκ τῆς μουσικῆς τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ἂν ἦτο εὐδαίμων διὰ ταῦτα, οὔτε ἡ μετὰ τοῦ Σειληνοῦ ἀναστροφή του, οὔτε τὰ διδάγματα ἐκείνου κατέστησαν δυστυχῶς τὸν Μίδαν συνετὸν καὶ εὖ φρονούντα. Ὁ Μίδας ἐνεπλέχθη εἰς τὴν ἔριν δύο θεῶν καὶ κατέστη δίκαστής αὐτῶν. Τὸ δικάζειν καὶ κρίνειν εἶνε εὐκόλον, ἀλλ' ὁ δικάζων ἐξ ἀνάγκης γίγνεται ἐχθρὸς τῷ ἐτέρῳ τῶν δικαζομένων. Ὁ Μίδας δυστυχῶς δὲν εἶχε τὸν κοινὸν νοῦν καὶ δὲν κατάρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὴν κρίσιν, ἐν ᾗ πάντως θὰ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ θεοὶ τότε εἶχον πάθη. Οἱ θεοὶ δὲν ἦσαν ἄλλο τι ἢ ἀποθεωθέντες ἄνθρωποι. Ἐπομένως καὶ αὐτὸς ὁ τῆς μουσικῆς καὶ ποιήσεως ἀρχηγέτης δὲν ἦτο ἄνευ παθῶν. Οἱ ἐρίζοντες θεοὶ ἦσαν ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Πῆν. Ὁ Πῆν, ὁ χονδροειδὴς καὶ ἀγροίκος ἐκεῖνος θεὸς, ὁ πῶδας ἔχων τράγου καὶ κέρατα ἐν τῇ κεφαλῇ, δὲν ἐγνώριζε τὸ Γινῶθι σαυτόν. Ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἀνώτερος τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῇ μουσικῇ. Προεκάλεσε λοιπὸν τὸν Ἀπόλλωνα εἰς διαγωνισμόν. Ὁ ἀγὼν ἐγένετο ἐνώπιον τῆς Α. Μ. τοῦ Μίδα. Ὁ μῦθος δὲν λέγει εἰς ἡμᾶς, ὅν ὁ Μίδας ἦτο φίλος τῆς μουσικῆς, καὶ ἂν εἶχεν ἔρωτα πρὸς τὰς ὠραίας τέχνας. Ἀφοῦ ὅμως ἐξελέχθη δίκαστής, οὐδὲν τὸ παράδοξον ὅτι ἦτο ἐραστὴς τῆς μουσικῆς. Οἱ δύο θεοὶ ἔπαιζαν, ὁ μὲν τὸν αὐλόν, ὁ δὲ Ἀπόλλων τὴν λύραν. Ὁ Μίδας ἀντὶ νὰ θελχθῇ ὑπὸ τῆς λύρας τοῦ Ἀπόλλωνος, εὐηρεστήθη εἰς τὸν αὐλὸν τοῦ Πηνός καὶ ἔκρινεν ἀνώτερον τὸν Πῆνα.

Ὁ Ἀπόλλων δὲν ἦτο, ὡς θεὸς, ἄνευ χολῆς. Ὁ Ἀπόλλων ἐζηλοτύπησεν, ἐχολώθη. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀναίσθητον εἰς τὴν λύραν τοῦ Μίδα, ὡς ἄλλοτε ἐτιμώρησε τὸν Μαρσύαν, ὃν ἐξέδαρε ζῶντα, διότι ἠθέλησε νὰ διαγωνισθῇ πρὸς αὐτὸν περὶ μουσικῆς.

Ὁ Ἀπόλλων δὲν ἐξέδαρε τὸν Μίδαν· ἐτιμώρησεν ὅμως αὐτὸν διὰ τιμωρίας πολὺ βαρυτέρας καὶ μᾶλλον ἐπονειδίστου. Ὁ Ἀπόλλων ἰδὼν ὅτι ὁ Μίδας οὐδεμίαν εἶχε τῆς μουσικῆς γνῶσιν, ὅτι εὐηρεστεῖτο εἰς τὰ ἀσιανὰ ἄσματα, ἐτιμώρησεν αὐτὸν ἀξίως τῆς εὐμουσίας του. Καὶ κατὰ τινὰς μὲν μετέβαλεν αὐτὸν εἰς ὄνον, κατ' ἄλλους δὲ ἔδωκεν αὐτῷ ὄνου ὄτα. Καὶ ἰδοὺ ὁ Μίδας ἔχων ὄτα ὄνου. Πόθεν ὅμως ἐγνώσθη ὅτι ὁ Μίδας εἶχε τοιαῦτα ὄτα;

Ὁ Μίδας ἐφρόντισεν ἀμέσως νὰ καλύψῃ τὸ αἶσχος αὐτοῦ· κατεσκεύασε λοιπὸν τιάραν κατὰλληλον νὰ κρύπτῃ τὰ ὄτα καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ γνωρίσῃ τοῦτο· ἀλλὰ, καὶ ἂν ἐγνώριζεν, ἐτόλμα νὰ τὸ δημοσιεύσῃ; Πῶς λοιπὸν ἐγνώσθη τὸ συμβεβηκὸς τοῦ Μίδα; Τὸ συμβεβηκὸς ἐγνώσθη διὰ τοῦ κουρέως αὐτοῦ. Οἱ κουρεῖς, ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἦσαν λάλοι καὶ φλύαροι καὶ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ φυλάττωσι μυστικόν. Ὁ τὸν Μίδαν κείρων δὲν διέφερε βεβαίως

τῶν συναδέλφων αὐτοῦ κουρέων. Ὅτε ὁ κείρων τὸν Μίδαν εἶδεν αὐτὸν ἔχοντα ὄνου ὄτα, βεβαίως ἐξεπλάγῃ· ἀλλ' ἐτόλμα καὶ νὰ τὸ δημοσιεύσῃ; Οἱ τύραννοι δὲν δυσκολεύονται ν' ἀφαιρῶσι τῶν ἄλλων τὴν ζωὴν. Διόνυσος ὁ τῶν Συρακουσῶν τύραννος, ἀκούσας ὅτι ὁ κουρεὺς αὐτοῦ ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐκ τοῦ ξυραφίου αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ του, διέταξε καὶ ἀνεσκολόπισαν αὐτόν.

Ὁ κουρεὺς τοῦ Μίδα ἐγνώριζε μὲν ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ θὰ ἐτιμώρει αὐτὸν σκληρῶς καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ δημοσιεύσῃ ὅτι αὐτὸς ἔχει ὄτα ὄνου, δὲν ἐδύνατο ὅμως καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτὸ μυστικόν. Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ πράξῃ; Ὁ μὲν φόβος ἐμπόδιζεν αὐτόν, ἡ δὲ ἐμφυτος αὐτῷ τάσις πρὸς τὸ ἐκμυστηρεῖν ὅ,τι ἐγνώριζεν ἠνάγκαζεν αὐτόν καὶ ἐπέβλεπε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ γεγονός. Τί λοιπὸν μηχανάται; Ἐπενόησε τὸ ἐξῆς· ἐξελθὼν ἔξω εἰς τοὺς ἀγρούς ὠρυξε λάκκον καὶ ἐν τῷ λάκκῳ ἐφώναξεν· ὁ Μίδας ἔχει ὄτα ὄνου, ὁ Μίδας ἔχει ὄτα ὄνου, ἀπεχώρησε δὲ χαίρων καὶ εὐφραίνόμενος ὅτι ἀπηλλάγη ἀπὸ θάρους, ὅπερ ἐπέβλεπε αὐτόν. Ἡμεῖς λέγομεν ὅτι καὶ ὁ τοῖχος ἔχει αὐτὰ, ὁ δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκήρυξεν ὅτι οὐδὲν κρυπτόν ὃ οὐ μὴ φανερόν γένηται. Καὶ ἡ γῆ, εἴτε διότι καὶ αὐτὴ τότε ἦτο θεὰ καὶ ὡς γυνὴ δὲν ἐδύνατο νὰ βαστάξῃ τὸ μυστικόν, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν, δὲν ἐδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὸ μυστικόν, ὅπερ ἐνεπιστεύθη αὐτῇ ὁ κουρεὺς. Ἐξήγαγε λοιπὸν ἐκ τοῦ λάκκου ἐκείνου καλὰ μύθους, λέγει ἡ παράδοσις, καὶ οἱ δόξα-νες ἀπέδιδον εἰς τὸν ἀέρα τὴν φωνήν· ὁ Μίδας ἔχει ὄτα ὄνου, ὁ Μίδας ἔχει ὄτα ὄνου. Ἐκτοτε ἐγνώσθη ὅτι ὁ Μίδας ἔσχεν ὄτα ὄνου. Δὲν λέγει ὅμως ἡμῖν ἡ παράδοσις τί ἐγένετο ὁ κουρεὺς καὶ τί κατ' αὐτοῦ διέταξεν ὁ μεγαλειότατος Μίδας, ἂν τὸ ἔμαθεν.¹

ΑΚΑΝΘΩΔΗΣ Η ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΔΟΞΑΝ ΟΔΟΣ

(Ἐκ τῶν τοῦ Ἀνδρῆου).

Παλαιόν τι παρχμύθιον, ἐπιγραφόμενον «Ἀκανθώδης ἡ πρὸς τὴν δόξαν ὁδός», διηγεῖται πῶς γενναῖός τις κυνηγὸς, ἔχων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατρέξῃ τὴν ὁδὸν ταύτην, κατάρθωσεν ἐπὶ τέλους ν' ἀνέλθῃ εἰς μεγάλας δόξας καὶ τιμὰς, ἀλλ' ἀφ' οὗ πρότερον ὑπέστη μυρίους κόπους καὶ ἀγῶνας καὶ εἰς σπουδαίους κινδύνους ὑπεβλήθη ἡ ζωὴ αὐτοῦ. Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἤκουσαν βεβαίως παιδίᾳ ἐπὶ τὸ παρχμύθιον τοῦτο, ἄλλοι ἴσως ἀργότερον εἰς ἡλικίαν ὠριμωτέραν τὸ ἀνέγνωσαν, καὶ θὰ ἐσυλλογίσθη ἕκαστος τὴν ἄγνωστον τοῖς ἄλλοις ἀκανθώδη ὁδὸν ἣν διατρέχει, καὶ τοὺς κόπους καὶ ἀγῶνας, οὓς αὐτὸς ὑφίσταται. Ὁ μῦθος κέεται ἐγγύτατα τῆς πραγματικότητος, ἀλλ' ὁ μῦθος ἔχει τὴν κανονικὴν αὐτοῦ λύσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἐν ᾗ ἐν τῇ πραγματικότητι συχνότατα ἡ λύσις τίθεται.

1. Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Κ. Νεστοροῦ, δημοστ. ἐν τῇ Παράκτασ. 11.

ταὶ πέρων τοῦ γένιου βίου, ἐν τῇ αἰωνιότητι. Ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων εἶναι εἶδος μαγικοῦ φανοῦ, δεικνύοντος ἡμῖν διὰ φωτεινῶν εἰκόνων ἐπὶ τῆς σκοτεινῆς βάσεως τῶν αἰώνων, τοὺς εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος, τοὺς μάρτυρας τῆς μεγαλοφυΐας, βαδίζοντας τὴν ἀκανθώδη πρὸς τὴν δόξαν ὁδόν.

Αἱ φωτειναὶ αὗται εἰκόνες προσέχουσιν ἐκ πάντων τῶν αἰώνων καὶ ἐκ πασῶν τῶν χωρῶν, ἐπιφαίνεται ἐκάστη ἐπὶ μίαν μόνον στιγμὴν, ἀλλ' ὅμως παριστῶσα τὰς πράξεις ὁλοκλήρου βίου, μετὰ τῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτοῦ ἀγῶνων καὶ νικῶν. Ἀς ἴδωμεν σποράδην ἐν τῷ μαγικῷ φανῷ τινὰς ἐκ τῆς στρατιᾶς τῶν μαρτύρων, τῆς μεγάλης ἐκείνης στρατιᾶς, ἥτις οὐδέποτε θὰ παύσῃται ἀύξανόμενη, ἐν ὅσῳ ὑφίσταται ἡ γῆ.

Βλέπομεν ἀμφιθέατρον πλήρες θεατῶν, αἱ Νεφέλαι τοῦ Ἀριστοφάνους διὰ χειμάρου σκυομμάτων καὶ ἀστεϊσμῶν φαιδρύνουσι τὸν ὄχλον. Ἀπὸ τῆς σκηνῆς καταγελάται καὶ ἐξουθενίζεται ὁ ἐξοχώτατος τῶν Ἀθηναίων ἀνὴρ, ἐκεῖνος οὐ ἡ διάνοια ἤρθη ὑπεράνω πάντων τῶν θεῶν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ οὐ αἱ ἀφελεῖς διδασκαί νῆαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἔδωκεν τροπὴν. Ὁ Σωκράτης εἶναι παρὼν εἰς τὸ θέατρον. Ἀναθίσκει ἐπὶ ἔδρας τινὸς καὶ ἵσταται ὅπως τὸ γελῶν πλήθος περιεργασθῇ, καὶ κρίνῃ ἂν ἡ ἐν τῇ σκηνῇ χλευαστικὴ εἰκὼν ὁμοιάζει αὐτῷ. Ἴσταται ὁρῶν πρὸ αὐτῶν, πάντων ὑπερέχων.

Οὐχὶ ἡ εὐλαία, ἀλλὰ σὺ, φαρμακερὸν κώνειον, ἔπρεπε νὰ ἦσο τὸ σύμβολον τῶν Ἀθηναίων.

Ἐπτά πόλεις διαμνησθητοῦσιν ἀλλήλαις τὴν τιμὴν ὅτι ἐγέννησαν τὸν Ὀμηρον., ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ! — Ἰδετε αὐτὸν ζῶντα! Πένης καὶ ἄθλιος διατρέχει τὰς ἐπτά ἐκεῖνας πόλεις, ἀπαγγέλλων τοὺς θεοὺς στίχους του, ὅπως πορισθῇ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον· ἡ δυστυχία καὶ αἱ ταλαιπωρίαι ἐλεύκαναν τὴν κόμην του! — Ὁ μέγας τῶν θεῶν δημιουργὸς εἶναι τυφλὸς καὶ μόνος· αἱ ἀκανθῆς τῆς πρὸς τὴν δόξαν ὁδοῦ κατέσχισαν εἰς ῥάκη τὸν μανδύαν τοῦ ἀνακτος τῶν ποιητῶν.

Τὰ ἔπη τοῦ ζῶσιν ἔτι, ταῦτα δὲ καὶ μόνον ἔσονται ἀπὸ τῆς λήθης καὶ τῆς μηδενίας τοῦ θεοῦ καὶ ἥρας τῆς ἀρχαιότητος!

Ἐτέρᾳ εἰκὼν μεταφέρει ἡμᾶς ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολάς· ὁποῖα ἀπόστασις καὶ τόπων καὶ χρόνων! Ἀλλὰ καὶ οὕτως αἱ αὗται ἀκανθῆς καὶ τρίβοι ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν δόξαν ἀτραποῦ· ὁ τρίβος ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν δόξαν ἀτραποῦ· ὁ σκόλυμος ἀνθεῖ ἐπὶ τοῦ τάφου καὶ ἄγρια χόρτα καλύπτουσιν αὐτόν, προτοῦ νὰ τὸν κοσμήσωσιν αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ δι' ἀνθρώπων.

ὑπὸ τὴν σκιάν φοινίκων προχωροῦσι κίμηλοι, βαρέα φέρουσαι φορτία Ἰνδικοῦ, καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων. Ὁ κύριος τῆς χώρας ἀποστέλλει ταῦτα δῶρον εἰς τὸν ἄνδρα, οὐ τὰ

ἄσματα εἰσὶν ἡ χαρὰ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ τιμὴ τῆς χώρας. Ἐκεῖνος, ὃν ὁ φθόνος καὶ ἡ συκοφαντία ἐξεδίδωσαν τῆς πατρικῆς γῆς, ἀνευρέθη. — Ἡ φέρουσα τὰ βασιλικὰ δῶρα συνοδία εἶναι ἐγγὺς τῆς πολίχνης, ἥτις παρέσχεον ἄστυλον τῷ ποιητῇ. Τὴν πορείαν αὐτῆς ἀνακόπτει ἐκ τῆς πύλης τῆς πολίχνης ἐκείνης ἐξερχομένη εὐάριθμος νεκρική συνοδία. Ἐντὺς φορείου πενιχροῦ κεῖται ὁ νεκρὸς τοῦ ἀνδρὸς ὃν ἐξήτουν· ὁ Φιρδούσης. . . . , φθὰς ἤδη εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀκανθώδους πρὸς τὴν δόξαν ὁδοῦ.

Ἀφρικανὸς ῥακενδύτης κάθηται ἐπὶ τῶν μαρμαρίων κλιμάκων τῶν μεγάρων τῆς πρωτεύουσας τῆς Πορτογαλλίας καὶ ἐπαυτεῖ—εἶναι ὁ πιστὸς τοῦ Κάμοενς δούλος· ἄνευ αὐτοῦ καὶ τῶν δλίγων χαλκίων κερματίων ἅτινα τῷ ῥίπτουσιν, ὁ κύριός του, «ὁ ἀοιδὸς τῶν Λυσιτανιάδων», ἡθέλεν ἀποθάνει τῆς πείνης.

Νῦν μεγαλοπρεπέστατον μνημεῖον κοσμεῖ τὸν τάφον τοῦ Κάμοενς.

Ἐτέρω πάλιν εἰκῶν.

Ὡς περὶ τῶμα, μὲ μακρὰν ἀτημέλητον γενειάδα προβάλλει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὀπισθεν σιδηρῶν κιγκλίδων εἰς ἀνὴρ. «Ἐκαμα μίαν ἀνακάλυψιν, ἀνακάλυψιν μεγίστην, ἥς ὁμοία ἀπὸ πολλῶν αἰώνων δὲν ἐγένετο!» κρυγάζει, «καὶ μὲ κρατοῦσι διὰ τοῦτο ἐπὶ εἰκῶσι καὶ πλέον ἔτη καθειργμένον ἐνταῦθα!»—«Ποῖος εἶναι αὐτός;» — «Τρελός!» ἀποκρίνεται ὁ διευθυντὴς τοῦ φρενοκομείου. «Ἡ παρὰφροσύνη του εἶναι πρωτότυπος, καὶ μέχρι τοῦδε δὲν ἔχει πάθει τοιαύτην ἄλλοι ἀνθρώποι· φαντάζεσαι ὅτι δύναται νὰ κινή μηχανὰς διὰ τοῦ ἀτμοῦ!» Ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος εἶναι ὁ Σολομὼν Δε-Κώς, ὁ ἐφευρέτης τοῦ ἀτμοῦ, ὅστις, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τον ἐννοήσωσιν οἱ σύγχρονοί του, ἀποθνήσκει καθειργμένος ἐν φρενοκομείῳ.

Ἰδοὺ ὁ Κολόμβος, ὃν ἄλλοτε ἐμπνέοντες παρηκολούθουν οἱ παῖδες τῶν τριόδων, διότι ἡθέλε ν' ἀνακαλύψῃ ἕνα νέον κόσμον—τὸν κόσμον ἐκεῖνον τὸν ἀνεκάλυψεν. Οἱ κώδωνες κρούονται εὐφροσύνως ἐπὶ τῇ θριαμβικῇ αὐτοῦ ἐπαινώδῳ, ἀλλ' οἱ κώδωνες τοῦ φθόνου ἡχοῦσι μετὰ μικρὸν ἰσχυρότερον. Ὁ δωρησάμενος τῷ βασιλεῖ τῆς Ἰσπανίας τὴν χρυσὴν ἀμερικανικὴν ἡπειρον, ἣν ἀνεκάλυψε, λαμβάνει βαρεῖας σιδηρᾶς ἀλύσεις ὡς ἀμοιβήν.

Πλουσία εἰς τοιαύτης εἰκόνας εἶναι ἡ ἀκανθώδης πρὸς τὴν δόξαν ἄγουσα ἀτραπός.

Ἐν σκότει καὶ νυκτὶ κάθηται ἐκεῖ ὁ καταμετρήσας τὰ ὕψη τῶν ὀρέων τῆς σελήνης, ὁ μέχρι πλανητῶν καὶ ἀστέρων ἐξορμήσας εἰς τὸ ἄπειρον διάστημα τοῦ κόσμου, ὁ κατανοήσας τὸ ζωογονοῦν τὴν φύσιν πνεῦμα, ὁ αἰσθανόμενος ὅτι ἡ γῆ στρέφεται περὶ αὐτήν· ὁ Γαλιλαῖος. Τυφλὸς καὶ κωφός, προδεδηκὸς ἤδη τὴν ἡλικίαν, βασανιζόμενος ὑπὸ τύψεως συνειδήτος διὰ τὴν

ἄρνησιν τῶν δοξασιῶν αὐτοῦ, μόλις ἔχων τὴν δύναμιν ν' ἀνεγείρῃ τὸν πόδα του, τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον πόδα, δι' οὗ ποτὲ ἐν ὁδῷ ψυχῆς, ἀναγκάζομενος ν' ἀρνηθῇ καὶ διαψεύσῃ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἐπληξέ τὴν γῆν, φωνῶν μετ' ἀγανακτήσεως· «Καὶ ὅμως κινεῖται!»

Ἰδοὺ γυνὴ παιδὸς ἔχουσα φρένας, ἐνθουσιασμένη καὶ πίστιν ἄπειρον—προπορεύεται φέρουσα τὴν σημαίαν, καὶ δι' αὐτῆς νικᾷ καὶ σώζεται ἡ πατρίς τῆς. Ἀντηχοῦσι παιᾶνες—καὶ ἀνάπτεται πυρὰ. Ἰωάννα, ἡ παρθένος τῆς Αὐρηλίας, καίεται ὡς μάγισσα.

Παρὰ τὸν μεσαῖον ἱστὸν πλοίου ἀποπλέοντος ἐκ τῆς Δανίας, ἵσταται ἀνὴρ, τὸ ὕστατον ῥίπτων βλέμμα πρὸς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα του. Ὁ Τύχων Βράχιος, ὁ τὸ ὄνομα τῆς Δανίας μέχρι τῶν ἁστρῶν ὑψώσας, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἀνταμοιβὴν μὲ χολὴν καὶ πικρίαν ποτισθεὶς, φεύγει εἰς ξένας μεταβάτων χώρας. «Πανταχοῦ εὐρίσκειται οὐρανός, τί ἄλλο θέλω;» εἰσὶν αὐτολεξεῖ οἱ λόγοι τοῦ μεγάλου ἀστρονόμου. Ἀποπλέει ὁ ἐξοχώτατος τῆς Δανίας ἀνὴρ, καὶ εἰς τὰ ξένα εὐρίσκει τιμὰς καὶ ἀνάπαυσιν.

Πυκνὸν πλῆθος συνωθεῖται παρὰ τὰς ὄχθας μεγάλου ποταμοῦ ἐν Ἀμερικῇ· ἐν πλοῖον θὰ πλεύσῃ, περιφρονῶν ἄνεμον καὶ καιρὸν, διότι λέγεται ὅτι ἔχει ἐν ἑαυτῷ δύναμιν ἀνωτέρων τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Ῥοβέρτος Φούλτων καλεῖται ὁ νομίζων ὅτι ἐφεῖρε τὴν δύναμιν ταύτην. Τὸ πλοῖον κινεῖται, πλέει, αἶφνης ὅμως ἵσταται ἀκίνητον—ὁ ὄχλος γελᾷ, κραυγάζει, συρίζει· συρίζει καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ τοῦ Φούλτωνος. «Ὅποια αὐθάδεια! ὅποια παραφροσύνη! τοῦ πρέπει νὰ κλεισθῇ εἰς φρενοκομεῖον!» Εἶχε συντριβὴ μικρὸν τι καρφίον, ἀνακόψαν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὴν κίνησιν τῆς μηχανῆς· τὸ καρφίον διορθοῦται, στρέφονται οἱ τροχοί, τὸ σκάφος κατανικᾷ τὴν ἀντίστασιν τοῦ ὕδατος, καὶ πλέει τὸ πλοῖον! . . . Ὁ ἀτμός μεταβάλλει ἐν τῷ κόσμῳ τὰς ὥρας εἰς λεπτὰ.

Διὰ πτερύγων κραταιῶν τὸ πνεῦμα τῆς ἱστορίας ἱστάμενον διὰ μέσου τῶν αἰώνων—πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ παρηγορίαν, καὶ ἀναρρίπτησιν τοῦ ζήλου τῶν ἐπερχομένων γενεῶν—δεικνύει εἰς εἰκόνας περιλαμπεῖς καὶ φωτεινὰς ἐπὶ ζοφεροῦ βάθους τὴν πρὸς τὴν δόξαν ἄγουσαν ἀκανθώδη ἀτραπὸν, ἥτις δὲν περατοῦται, ὡς ἐν τοῖς μύθοις, εἰς αἴγλην καὶ χαρὰν ἐν τῷ κάτω τούτῳ κόσμῳ, ἀλλ' ὑπερπηδῶσα τοὺς χρόνους ἀπαθανάτιζει τοὺς ταύτην διανύσαντας ἐν τῇ αἰωνιότητι. *

Ἡ κατάχρησις τοῦ πεπηγμένου ὕδατος εἶναι φονικὴ ὅσον καὶ ἡ κατάχρησις τῶν πνευματικῶν ποτῶν. Ἄν εἰς τινὰ, καταβεβλημένον ὑπὸ τοῦ καύσωνος, δοθῇ ἐν μόνον ποτήριον πεπηγμένου ὕδατος 32 βαθμῶν, δύναται νὰ τῷ ἐπέλθῃ ἐγκεφαλικὴ συμφορὴσις.

Ο ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ ΤΟΥ ΑΡΡΑΒΩΝΟΣ

Τὸ ἔθιμον τοῦ ἀνταλλάσσειν δακτύλιον πρὸς ἐπισφράγισιν τινῶν συναλλαγῶν, κυριώτατα δὲ τῆς εἰς γάμον ἐνώσεως, εἶναι κοινότατον ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ καὶ ἐν γένει παρὰ τοῖς πλείστοις λαοῖς τῆς γῆς· εἶναι δὲ τοσούτῳ διαδεδομένον, διότι ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκείνων συμβόλων, ἅτινα διετηρήθησαν ἀναλλοίωτα μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τῶν παλαιολιθίων χρόνων. Τοιαῦτα σύμβολα εὐρίσκειται ἐν χρήσει ἰδίως κατὰ τὰς σπουδαιοτάτας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου περιστάσεις, τὸν γάμον κατ' ἐξοχὴν καὶ τὸν θάνατον, καίτοι ἡ σημασία αὐτῶν ἕνεκα τοῦ χρόνου ἐλησμονήθη τέλεον ὑπὸ τῶν μετ' εὐλαθείας ἐμμενόντων εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν.

Κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν, ἐν τοῖς γρηπτοῖς καὶ τοῖς ἀγράφοις νόμοις αὐτῶν τὰ σύμβολα κατέχουσιν ἐξέχουσαν θέσιν. Ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἐκονικῆς τινος πράξεως ἢ παρκατάσεως, πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἱερότητος τῆς συναλλαγῆς καὶ τῆς ὑποχρέσεως πρὸς πιστὴν αὐτῆς τήρησιν, ἀφ' οὗ οἱ ἀτελεῖς νόμοι ἀδυνατοῦσι νὰ παράσχωσι τὰς ἀπαιτούμενας ἐγγυήσεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εκπληρώσεως τῶν ἀμοιβαίων ὑποχρεώσεων. Οὕτω βλέπομεν ὅτι ἐν τοῖς ἡρωϊκοῖς χρόνοις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μεγίστη ἀποδίδεται ἀξία εἰς τὰ σύμβολα, ἐν ᾧ τοῦναντίον συμβαίνει καθ' ἡν ἐποχὴν ἡκμαζεν ἐν Ἑλλάδι ὁ πολιτισμός. Οἱ νόμοι τῶν βορείων λαῶν, ἰδίως τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Σκανδινάων, κατὰ τὸν μεσαῖονα βρίθουσι συμβόλων, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ νόμοι πολλῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Ἡ δὲ χριστιανικὴ ἐκκλησία, μὴ δυνήθεσα νὰ ἐξαλείψῃ ταῦτα, ἡναγκάσθη νὰ τὰ υἱοθετήσῃ οὕτως εἰπεῖν, περιλαβούσα αὐτὰ ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς τύποις· ἕνεκα τούτου αἱ ἀκολουθίαι τοῦ γάμου, τοῦ βαπτίσματος, αἱ νεκρώσιμοι, εἰσὶ μεστὰι τοιούτων ἀρχαίων ἐθνικῶν συμβόλων, ἐν οἷς συγκαταλέκτεται καὶ ὁ δακτύλιος τοῦ ἀρραβῶνος.

Παρὰ τοῖς ἐκχριστιανισθεῖσιν Ἕλλησιν οἱ γάμοι ἐτελοῦντο ἐπὶ μακρὸν ἀπαρχαλλάκτως ὡς παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς, ὡς τοὺς ἐκάλουν τότε, προγόνους αὐτῶν, ἐν ἀρχῇ δὲ τῆς πέμπτης μ.Χ. ἐκκτονταετηρίδος ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος κατεξάνιστάται κατὰ τῶν λειψάνων τούτων τοῦ ἀρχαίου θρησκευματος, καὶ δριμύς ἐπιπίπτει κατὰ τῶν ἐμμενόντων εἰς ταῦτα, τὸ ἀντιχριστιανικὸν αὐτῶν καταδεικνύς. Ἀλλ' ἡ ἀποκλήρυξις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔσχισε νὰ καταργήσῃ συνήθειας ἀρχαιοτάτας καὶ βαθέως ἐρριζωμένας ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία συμπεριέλαβεν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ γάμου, ἢ μᾶλλον ὡς βάσιν ταύτης ἐθεώρησε, τοὺς δακτυλίους τοῦ ἀρραβῶνος, τοὺς στεφά-

νους, τὰς ὀρχηστικὰς κινήσεις καὶ τὰ τούτοις ὅμοια σύμβολα. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἱεροτελεστία ἐθεωρήθη ἀπαρξίτητον τοῦ γάμου στοιχεῖον περὶ τὸ 893 διὰ τῆς 89 νεαρᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος· ἀλλ' ἡ μέχρις ἡμῶν περισωθεῖσα καὶ τελουμένη νῦν ἀκολουθία, ἥτις εὑρεται ἐν ἅπασι τοῖς Ὁρολογίοις καὶ τοῖς Ἀγριασματηρίοις, φαίνεται συνταχθεῖσα μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὡς ἐκ τῆς γλώσσης αὐτῆς δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν.

Ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ ταύτῃ ἀναφέρονται ἐν τινὲς εὐχῇ παραδείγματα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη ἀπορρέει ἐκ τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων. «Σὺ γάρ, Κύριε, ὑπέδειξας διδόναι τὸν ἀρραβῶνα, καὶ στηρίζεσθαι ἐν παντί. Διὰ δακτυλιδίου ἐδόθη ἐξουσία τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ· διὰ δακτυλιδίου ἐφανερώθη ἡ ἀλήθεια τῆς Θάμαρ· διὰ δακτυλιδίου ὁ πατήρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος, ὁ νοικτήριμον, γέγονεν ἐπὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Δότε γάρ φησι δακτυλιδιον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, καὶ θύσαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν φαγόντες εὐφρανθῶμεν.» Προφανῶς ὅμως ἐλήφθη ἀμέσως ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἐθίμου. Οἱ Ῥωμαῖοι, οἵτινες κατ' ἀρχὰς ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς συναλλαγαῖς αὐτῶν ἀντήλλασσον δακτυλίους, διετήρησαν κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ ἀρραβῶνι τὸ ἔθος τοῦτο (annulus pronubus).

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁ δακτύλιος τοῦ ἀρραβῶνος εἶναι ἔθιμον κοινὸν εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λαούς. Παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς καλεῖται *σύμβολον*, καὶ ἡ φορὰς ἐπέραςσε *δακτυλίδι*, ὡς παρ' ἡμῖν ἡ ὁμοία *ἐβαλε δακτυλίδι*, εἶναι ταυτόσημος τῷ *ἐνυμφεύθη*. Συνήθως ὁ δακτύλιος τίθεται εἰς τὸν παράμεσον, διότι οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες ἠγνόουν τὸν φυσικὸν νόμον τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἐνόμιζον ὅτι μία φλεψὶς τοῦ δακτύλου τούτου συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς καρδίας. Ἐνεκα τούτου οἱ Πέρσαι καλοῦσι τὸν παράμεσον *δακτύλιον*, ἐν ᾧ τοῦναντίον παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς καὶ ἄλλοις Μωαμεθανοῖς ὁ δακτύλιος τίθεται κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν μικρὸν ἢ ὀπίστην δακτύλον.

Ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ παγκοσμίου τούτου συμβόλου, ἔγκειται ἐν τῇ ἰδέᾳ τῶν πρώτων ἀνθρώπων, καθ' ἣν ἡ σύζυγος ἐθεωρεῖτο δούλη τοῦ ἀνδρός. Ὁ δακτύλιος ἦν σύμβολον δουλείας· παρίστανεν ἕνα τῶν κρίκων τῆς ἀλύσεως, ἣν φέρει ὁ δούλος. Κατὰ τινὰ ἀρχαῖον μῦθον, ὃν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ὁ Προμηθεὺς ἀπαλλαγεῖς τῶν αἰώνιων δεσμῶν ἐν τῷ Καυκάσῳ ὑπὸ τοῦ Διὸς, ὑπεχρεώθη ὑπὸ τούτου νὰ φέρῃ ἐσθλὴν δακτύλιον πρὸς ἀνάμνησιν τῆς τιμωρίας του. Ἐν Ἀνατολῇ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Reimund ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ περιγραφῇ τῶν ἀσιατικῶν μνημείων τοῦ μουσείου τοῦ δουλὸς Βλακῆς, δακτύ-

λιος ἀντὶ ἐνωτίου εἰς τὸ οὖς θεωρεῖται ὡς σύμβολον δουλείας, αἱ δὲ φράσεις «ἔχει τρυπημένον τὸ οὖς» ἢ «ἔχει δακτυλίδιον εἰς τὸ οὖς», σημαίνουν τὸν δούλον.

Τὴν δουλικὴν θέσιν τῆς γυναικὸς ἀπέναντι τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουν καὶ πολλὰ ἄλλα ἀρχαῖα σύμβολα ἐν τῇ τελετῇ τοῦ γάμου, ὧν τινὰ διετήρησε καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς λαός. Περὶ τούτων ἴσως ἀργότερον ποιήσωμεν ἐκτενὴ λόγον.

Ἐν Μονάχῳ.

N. Γ. Π.

ΚΑΙ-ΤΑ-ΛΟΙΠΑ

Ὅτε ὁ φίλος τοῦ Μακίνα καὶ τοῦ Φαλερίνου οἴνου Ὁράτιος συνθεύει τὸ ἐν ὀλίγοις πολ. λα, multa in parva, δὲν ἠδύνετο θεοβαίως νὰ προῖδῃ πόσον μίαν ἡμέραν τὸ μικροσκοπικὸν etc. (et caetera, cetera, ceterumque, κτλ., καὶ-τά-λοιπα, καὶ τὰ ἄλλα, ἢ ἀκριβέστερον καὶ τὰ ἕτερα ἢ ἕτερα) ἤθελεν ἐκπληρώσει τὸ σοφὸν αὐτοῦ παράγγελμα. Δὲν ὑπάρχει λέξις ἐν τῇ γλώσσῃ λέγουσα τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα ὡς τὸ μικρότατον κτλ. Καὶ αὐτὸ ἐστὶ τὸ τίποτε τῶν γυναικῶν ὀφείλει νὰ κλίνη γόνυ ἀπέναντι τοῦ κτλ. Ἡ πολύτιμος αὕτη λέξις ἔχει ἀριστοκρατικὴν τὴν καταγωγὴν ἢ γενεολογίαν τῆς ἀναβαίνει μέχρις Οὐργιλίου καὶ Κικέρωνος. Ἀλλ' ἐν τῷ μεσαιωνικῷ κατακλυσμῷ καὶ ἔγενετο τὸ ἄρτυμα τῆς φιλολογίας τῶν συμβολαιογράφων ἢ νοταρίων, ὡς ἐκάλουν ἄλλοτε αὐτοὺς, πρὶν ἢ νεώτερα εὐφυῆ ἐρεῦρη τὸ ὀλιγοσύλλαβον ὄνομα συμβολαιογράφος. Ἀνθρώποι φρόνιμοι καὶ θετικοὶ οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης tabularii ἤξευραν ὅτι τὰ πολ. λα τὰ λόγια εἶναι φτώχεια, κατὰ τὸ δημῶδες, καὶ δι' ἐνὸς ἀπλουστάτου et caetera ἀντικαθίστων ἐν τοῖς ἐγγράφοις τὰς σχολιοτενεῖς ἀναπτύξεις τῶν σημειωμάτων συμβολαιογράφων, οἵτινες εἰς τὰ προικοσύμφωνα καὶ αὐτοὺς ἐστὶ τοὺς τετραγέδες καὶ τετραγέδες δὲν ἀπαξιοῦσι νὰ καταγράψωσι. Οὕτως ἐκείνοι, τὴν μακρολογίαν ἀποφεύγοντες, ἔλεγον λακωνικῶς: Promittentes et caetera.... Obligantes et caetera.... Renuntiantes et caetera...., ἀφίνοντες τὴν ἐξήγησιν τοῦ et caetera εἰς τὴν συνείδησιν τῶν συμβαλλομένων μερῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ χρόνον καὶ καταχρήσεως δὲν ὑπάρχει εἰμὴ μόνον ἢ πρόθεσις, τὰ συμβολαιογραφικὰ ἐδέσματα εἶχον καταστήσει τὸσφ ἄλμυρά, ὥστε πᾶν ἐν αὐτοῖς ἄρτυμα αὐστηρῶς ἀπηγορεύθη ἢ δὲ γαλλικὴ σοφία διηκόνισε τοῦ ἀρτύματος τὴν μνήμην διὰ τῆς ἐξῆς παροιμίας: «Dieu nous garde des quiproquos d'apothicaire et des et caetera de notaire.» Ἡτοι: «Νὰ μᾶς φυλάττῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ φαρμακοποιοῦ τὰ λάθη καὶ ἀπὸ τοῦ συμβολαιογράφου τὰ κτλ.» Ἐξωστὴν ἐκ

τῶν συμβολαιογραφικῶν γραφείων τὸ ταλαίπωρον κτλ. ἔκρουσε τὰς θύρας τῶν ἀριστοκρατικῶν μεγάρων, ἐνθα παρ' ἐλπίδα εὐμενεστάτης ἐτυχεν ὑποδοχῆς. Οἱ μεγάλοι οὐ μόνον περιποιήθησαν τὸ ὄφελον μετὰ πατρικῆς τφόντι στοργῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ υἱοθέτησαν, δώσαντες αὐτῷ ἐν τῇ ἐπιστολογραφίᾳ θέσιν ἐπιζήλον. Ἐκ τοῦ δόκτορος ἢ διδάκτορος μέχρι τοῦ ἱππότη (καὶ ἡ Ἑλλάς εὐτυχῶς ἀναδεικνύει συχνάκις τοιοῦτους), ἐκ τοῦ ἱππότη μέχρι τοῦ πρίγκιπος πάσας τάτας τὰς βαθμίδας τῆς κοινωνικῆς κλίμακος δύναται ἐν ἀπλοῦν κτλ. νὰ ὑποδεικνύῃ καὶ ὑπαίνιττειται ὥστε ὁ καλῆς ἀγωγῆς ἄνθρωπος ὀφείλει αὐτῷ ὅν σεβασμὸν φέρεи καὶ εἰς προσωποδοφῶν, ἀγνοῶν ὅποιον ἔτομον ὑπὸ τὸ προσωπεῖον κρύπτεται. Ἐν γένει τὸ κτλ. εἶναι πρὸς τοὺς τίτλους ὅ,τι πρὸς τὸν ἔμπορον ἢ πρίστι. Ἡ πίστις εἶναι ἡ σκιὰ τῶν κεφαλαίων, ὡς καὶ τὸ κτλ. εἶναι ἡ σκιὰ τῶν τίτλων. Πρέπει ὁ ἔμπορος νὰ ἔχῃ κεφάλαια ἢ ἀποκτήσῃ πίστιν ὀφείλει ὡσαύτως νὰ ἔχῃ τίτλους ὁ θέλων τὴν ὑπογραφὴν τοῦ διὰ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κτλ. νὰ συνοδεύῃ. Ὅπως δὲ πᾶν σῶμα μεγαθύνει τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐκπεμπομένην σκιάν, οὕτω καὶ ἡ πίστις εἶναι πάντοτε ἀνωτέρα τῶν πραγματικῶν τοῦ ἔμπορου κεφαλαίων. Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἢ τοῖς ἐγγράφοις τῶν πρᾶκτων τὰ παρακολουθοῦντα τοὺς τίτλους κτλ. ἀνοίγουσι τῷ ἀναγινώσκοντι εὐρύτατον ὀρίζοντα ὑποθέσεων περὶ τῆς ἐπιστημότητος, ἐκλαμπρότητος, ἐξουχότητος καὶ δικαιοσύνης τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὑποκειμένου. Ἀλλ' ὡς ὑπάρχουσιν ἔμποροι ἄνευ κεφαλαίων διὰ μόνου τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης ἐμπορευόμενοι, οὕτως ὑπάρχουσιν καὶ τιτλοφόροι μόνον τίτλον ἔχοντες τὸ ξηρὸν κτλ. Ἀνήκουσι δὲ οὗτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν πολιτείαν τῶν γραμμάτων, ἐπὶ τίτλοις ἐπιστημονικοῖς σεμνυνόμενοι καὶ εἰς συγγραφεῖς πονημάτων, μέλη ἀκαδημιῶν, ἱππῶται ταγματῶν διαφόρων κτλ., κτλ., ἀλλὰ, λίαν μετριόφρονες τυγχάνοντες, κρύπτουσι πάντοτε τὸ ὄνομα τῶν ὑπὸ τρεῖς ἀστερίσκους ἢ ἀλφριθμικὸν τι στοιχεῖον. Ἀλλὰ τί πρὸς τοῦτο; ἢ ἀναίσχυντὶ ἀγυρτῶν τινῶν δὲν δύναται νὰ μαράνη τὰς δάφνας τοῦ κτλ., καθὼς τοῦ ὀνηλάτου. τὰ βιβλίσματα οὐδαμῶς προστρέβουσιν ὕβριν εἰς τὸ κλέος τοῦ ὄνου ἄμφοτέρων τὴν δόξαν καθιέρωσε τὸ ἐν πολέμοις βεῦσαν αἷμα.

Ἀνοίξωμεν τὸ βιβλίον τῆς ἱστορίας ἵνα πεισθῶσιν οἱ δύσπιστοι. «Συνέβη δὲ ἐν ἔτει ἀπὸ Σωτῆρος 1286, λέγει ὁ Χόμφ, νὰ ἀρπάσωσιν οἱ πειραταὶ ἀπὸ τῆς χώρας τοῦ κ. Βερβολομαίου Γκιζῆ ὄνον ὀχρεὺν ἐκ τῶν ὠραιότερων, καὶ φέροντα τὰ σημεῖα τοῦ ἰδιοκτήτου, καὶ νὰ τὸν μεταβιβάσωσιν εἰς Νάξον ὅπου τὸν ἐπώλησαν τῷ κυρίῳ Γουλιέλμῳ Σανούδῳ, υἱῷ τοῦ κυρίου Μάρκου, δουκὸς τῆς Νάξου καὶ Ἀνδρου. Ὁ κύριος

Βερβολομαῖος ἐξηγριώθη ἐπὶ τοσοῦτον διὰ τὴν αὐτῷ προσγινόμενην ὕβριν, ὥστε δολίπας τὰ πλοῖα ὅσα καὶ ἂν εἶχεν, ἀπῆλθε μὲ ἐχθρικοὺς σκοποὺς εἰς ἐκπολιόρκησιν τοῦ φρουρίου ἐπὶ τῆς νήσου Σύρου· διηύθυνε δὲ τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς τοῦ καὶ προσῆγεν αὐτὰς κατὰ τῆς ἀκροπόλεως, ὥστε παρ' ὀλίγον ἐκυρίευσεν αὐτήν.» Εὐτυχῶς ὅμως διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Σύρου πλοῖα τῷ Σανούδῳ φιλικὰ ἐκείθεν διερχόμενα ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν, καὶ οἱ περὶ ὄνου ἐρίζοντες Βερβολομαῖος Γκιζῆς καὶ Μάρκος Σανούδος μεταβάντες εἰς Εὐρίπον συνεβιβάσθησαν τῇ μεσολαβῇ τῶν ἐκτὶ κρατούντων Ἑνετῶν, μεταμελόμενοι βεβαίως ὅτι ἐδαπάνησαν ἀμφοτέρω τὰ μέρη ὑπὲρ τὰς 30,000 βαρῶν σολιδίων χάριν ἐνὸς ὄνου. Ὁ τοῦ κυρίου Βερβολομαίου δὲν πρέπει νὰ ἦναι θεοβαίως ὁ μόνος ὄνος ὑπὲρ τοῦ ὀνοῦ ἐπολέμησαν ἄνθρωποι καὶ ἐδαπάνηθησαν χρήματα.

Πόλεμος ἐπίσης, καὶ καταστρεπτικὸς μάστιγας, ἡγέρθη, κατὰ τὸ 1655, μετὰξὺ Σουηδίας καὶ Πολωνίας, τὴν φορὰν ταύτην ὅμως οὐχὶ ἐνεκα ζώου, τοῦλάχιστον τετραπόδου, ἀλλὰ διότι ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Καζιμίρος, γράφων πρὸς τὴν περιβοήτην τῆς Σουηδίας Χρηστίναν καὶ ἀπαριθμῶν τοὺς τίτλους τῆς, παρέλειψεν ἐν κτλ. Ὁ ἀπλουτὸς Καζιμίρος εἶχε θέσει μόνον δύο ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς, οἱ δὲ Σουηδοὶ τῷ ἀφῆρπασαν τὸ τρίτον διὰ τῆς λόγῃ.

ΕΡΜΗΝΕΥΣ ΑΣΗΜΙΩΣ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη.

Ἡ λέξις διαθήκη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν *berith* καὶ τὴν λατινικὴν *testamentum* ἢ δ' ἐπωνυμία ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ἐπὶ τῆς κοινῆς παραδεδομένης σημασίας, καθ' ἣν δηλοῖ τὴν τελευταίαν ἀνθρώπου τινὸς διάταξιν, ἐκτελεσθησομένην μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἀλλὰ καθόλου ἀντὶ τῆς ἐπαγγελίας, συνθήκης, ἣν ὁ Θεὸς ἐποίησε μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς συνθήκης λαμβάνεται ἐνίοτε καὶ παρὰ τοῖς θύραθεν συγγραφεῦσιν, ὡς ἐσημείωσεν ὁ Ἰερώνυμος. Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν ἐννοίαν Διαθήκη σημαίνει τὴν πάνδημον διακήρυξιν τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους θελήσεως περὶ τῶν δεδομένων αὐτοῖς νόμων, ἐντολῶν καὶ ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * * Θέλεις νὰ ἦσαι εὐτυχὴς ἐπὶ μίαν ἡμέραν; Φόρεσον νέον ἔνδυμα. — Ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα; Σφάξε χοῖρον καὶ εὐωχῆθητι. — Ἐπὶ ἓνα μῆνα; Κέρδισον μίαν δίκην. — Ἐπὶ ἓν ἔτος; Νυμφεύθητι. — Καθ' ὅλον σου τὸν βίον; Ἔσο τίμιος ἄνθρωπος. (Γαλλικὴ παροιμία).

* * * Ἡ καρδία τοῦ ἄφρονος εἶνε εἰς τὴν γλῶσσαν του, ἡ γλῶσσα τοῦ φρονίμου εἶνε εἰς τὴν καρδίαν του. (Ἀραβικὴ παροιμία).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Φρικῶδες συμβάν.

Τὸ ἐξῆς φρικῶδες συμβάν, τὸ ὅποιον ἀναγινώσκω εἰς τὸν *Παρασόν*, ἐγένετο εἰς ἀποστασιν μικρὰν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ θρῖκον Μακδόναλδ ἀποπλεύσαν ἐκ Βοστώνος ἀπῆντησε σχεδὶν μόλις ἐπιπλεύσαν τοῦ ὕδατος, ἐφ' ἧς ἦσαν δύο ἄνθρωποι, ὧν ὁ ἕτερος ἀπεβίωσε μετὰ τινὰς ὥρας. Ὁ ἐπιζήσας διηγήθη τὰ ἐξῆς: Ἡ σχεδία ἀπετελεῖτο ἐκ λειψάνων τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου *Μαρίμ*, ὅπερ ἐκ Γεωργίας ἐπλεεν εἰς Βελφῶρ μὲ πλῆρωμα δεκατεσσάρων ἀνδρῶν. Εἰς τὸ πλοῖον, ἄγνωστον πῶς, ἠνεώχθη ὀπὴ, δι' ἧς εἰσώρμησε τὸ ὕδωρ καταπλημμυρῆσαν τὰ πάντα. Αἱ τροφαὶ ἀπώλοντο, ἀλλὰ τὸ πλοῖον δὲν ἐβυθίσθη, ἀλλ' ἐκλινεν εἰς τὰ πλάγια κατ' ἀρχάς, καὶ ἀφοῦ οἱ ἱστοὶ ἐθραύσθησαν ἔλαβε τὴν ὀριζοντίαν θέσιν. Οἱ δεκατέσσαρες ἄνδρες τοῦ πληρώματος εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος χωρὶς τροφῆς καὶ ὕδατος. Ἡ πείνα ἐθέρριζε πάντας καὶ βαθυμῆδον ἀνὰ εἰς ὑπέκυπτεν εἰς τρομερὸν θάνατον· τότε οἱ σύντροφοί του τῷ ἤνοιγον τὸν λαιμὸν, ἐπινον τὸ αἷμά του καὶ διενέμοντο τὴν καρδίαν καὶ τὰ μυελὰ του, ἅτινα ἔτρωγον ὡμὰ, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος ἔρριπτον εἰς τὴν θάλασσαν. Πρὸ τριᾶκοντα δύο ἡμερῶν εἶχε συμβῆ τὸ δυστύχημα καὶ ἐκ τῶν δεκαῶν ναυτῶν ἀπέμειναν οἱ δύο περισωθέντες ὑπὸ τοῦ Μακδόναλδ, τραφέντες ἐπὶ τοσαύτας ἡμέρας διὰ τοῦ κρέατος τῶν διαδοχικῶς ἀποθανόντων συντρόφων των.

Γλωσσῶν χαρακτηρισμός.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ πέμπτος, ὅστις ἦτο κάτοχος πολλῶν γλωσσῶν, ἐχαρακτήρισε τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς ὡς ἐξῆς: «Πρέπει νὰ μιλή τις ἰσπανιστὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ, γαλλιστὶ μετὰ τοῦ φίλου του, ἰταλιστὶ μετὰ τῆς φίλης του, γερμανιστὶ πρὸς ἱππούς καὶ ἀγγλιστὶ πρὸς πτηνὰ.» Ἐννοῶν ὅτι ἡ μὲν ἰσπανικὴ διακρίνεται διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτῆς, ἡ γαλλικὴ διὰ τὴν σαφήνειαν, ἡ ἰταλικὴ διὰ τὴν γλυκύτητα, ἡ γερμανικὴ διὰ τὸ τραχὺ αὐτῆς καὶ ἡ ἀγγλικὴ διὰ τὸ συριστικόν. Τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἐξέφρασε μὲ μικρὰν διαφορὰν καὶ τις ἱππότης ἐκ Καστίλλας. «Ἐν τῷ ἐπιγίῳ παραδείῳ, ἔλεγεν οὗτος, ὁ Θεὸς ὠμίλει ἰσπανιστὶ, ὁ ἄνθρωπος γαλλιστὶ, ἡ γυνὴ ἰταλιστὶ καὶ ὁ ὄφις ἀγγλιστὶ.» Ἀγνώστον ἂν ὁ αὐτοκράτωρ ἐμμήνη τοὺς λόγους τοῦ ἰσπανοῦ ἱππότη ἢ οὗτος τοὺς τοῦ αὐτοκράτορος· τὸ πιθανώτερον εἶνε ὅτι ἀμφοτέρω ἐκ κοι-

νῆς ἠρώσθησαν αὐτοὺς πηγῆς, δημόδους τινὸς ἵσως παροιμίας.

Τοιαύτας διακρίσεις τῶν γλωσσῶν κάμνουσι καὶ οἱ Ἀσιανοί. Κατὰ τινα ἀνατολικὴν παροιμίαν, ἡ ἀραβικὴ εἶρε κατάλληλος πρὸς κοιλίας τῶν ἀνθρώπων, ἡ περσικὴ πρὸς πειθὸν καὶ ἡ τουρκικὴ πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῶν. Ὡς ἀναφέρει δέ τις ὁμοιος μῦθος, ὁ ὅρις ἐπλάνησε τὴν γυναῖκα ὀμιλῶν ἀραβιστὶ, ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐα ἐξέφραζον τὰ τρυφερά των αἰσθήματα πρὸς ἀλλήλους περσιιστὶ, καὶ ὁ ἄγγελος ἐξεδίδωξεν αὐτοὺς τῆς Ἑδέμ διὰ τουρκικῶν ἀπειλῶν. Ὁ Μωάμεθ ἔγραψε μὲν ἀραβιστὶ τὸ Κοράνιον, ἔλεγεν ὁμως ὅτι ἡ ἐν τῷ Παραδείσῳ ὀμιλουμένη γλῶσσα εἶνε ἡ περσικὴ, ἕνεκα τῆς χάριτος καὶ τῆς γλυκύτητος αὐτῆς.

Πέπλος ἐξ εἰκοσιτεσσάρων τολουπανίων.

Τὴν ἀραχνιώδη λεπτότητα τοῦ Ἰνδικοῦ τολουπανίου ἀποδεικνύει τὸ ἐπόμενον ἀνέκδοτον· Βασιλεὺς τις τῶν Ἰνδιῶν ἐπέπληττε ποτε τὴν θυγατέρα του, ὡς καλυπτομένην πάνυ διαφανῶς· ἐκείνη δὲ, πρὸς δικαιολόγησιν τῆς, ἐπέδειξεν αὐτῷ ὅτι ὁ πέπλος τῆς συνέκειτο ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ἀλλεπαλλήλων τολουπανίων!!

Εἰς ἈΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ χρήσεως τοῦ πάγου.

Ὁ πάγος ἕνεκα τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων κατήντησεν ἐν μεγίστῃ χρήσει οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς εὐκράτοις κλίμασιν ὡς εὐάρεστον, ἐν κραιφνέθους μάλιστα, τοῦ ὕδατος, διαφόρων ποτῶν καὶ ἄλλων παρασκευασμάτων, διορθωτικὸν τῆς θερμοκρασίας καὶ συστατικὸν, ἀλλὰ συνάμα ἐν ἅπασιν τοῖς κλίμασι καὶ οἰκιστοῖς ποτε τοῦ ἔτους ὥρα ὡς μέσον θεραπευτικὸν πολλάκις ἀνυσιμώτατον κατὰ πολλῶν νοσημάτων. Ἐν Ἑλλάδι δὲ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἡ χρῆσις αὐτοῦ καὶ ὡς θρεπτικοῦ καὶ ὡς θεραπευτικοῦ μέσου πολλαπλασιάζεται, δύνανται τις δὲ νὰ εἴπῃ ὅτι ἐν Ἀθήναις κατέστη ἤδη κοινή. Ἐπειδὴ ὁμως περὶ αὐτοῦ ὡς θρεπτικοῦ μέσου πολλάκις σφαλερὰς γνώμας ἀκούει τις παρὰ τῷ λαῷ, καλὸν εἶναι οἱ ἀναγνώσται τῆς Ἑστίας, ὧν οἱ πλεῖστοι βεβαίως εἶναι παροφάγοι ἢ παρωτοφάγοι, νὰ ἔχωσι δι' αὐτῆς ὁδηγίας τινὰς, ὅπως ἀποφεύγωσι συνεπείας ἐπηρεαζούσας τὴν πορείαν τῆς ὑγιεινῆς τοῦ σώματός των καταστάσεως.

Χρῆσιν πάγου ὀρμευφύτως οὕτως εἰπεῖν καὶ πάνυ καταλλήλως ἐπιθυμεῖ νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος ὁπόταν ἡ θερμοκρασία εἴτε τῆς ἀτμοσφαιρας, ὡς ἐν θέρει καὶ ἐν αἰθούσῃ κεκλεισμένη καὶ θερμῇ, ᾗται ὑψηλῇ, εἴτε ἡ τοῦ σώματος, ἕνεκα βιαιῶν κινήσεων, δρόμου μακροῦ ἢ καὶ νόσου τινὸς φλογιστικῆς, ἔχῃ ὑπερβῇ τὰ φυσιολογικὰ ὅρια. Εἰς ἀμφοτέρως λοιπὸν τὰς περιπτώσεις

ταύτας ἐπιθυμῶν τις νὰ κάμῃ χρῆσιν πάγου ἢ τῶν δι' αὐτοῦ παραγομένων, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῷ ὀργανισμῷ εἰσάγει οὐσίαν ἧς ἡ θερμοκρασία εὐρίσκεται ἐν ἀντιθέτῳ κατωτέρῳ μοίρᾳ πρὸς ἐκείνην τοῦ σώματος καὶ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, διότι τούτων μὲν ἡ φυσιολογικὴ θερμοκρασία κατὰ μέσον ἔρον εἶναι μεταξὺ 36,"5 καὶ 37,"5 τοῦ 100 βαθμοῦ θερμομέτρου, τοῦ δὲ πάγου ὡς γνωστὸν καὶ τῶν δι' αὐτοῦ παρασκευαζομένων οὐδέποτε ἡ θερμοκρασία δυνάτν νὰ ᾗται ὑψηλοτέρα τοῦ 0 4^ο τοῦ αὐτοῦ θερμομέτρου. Πρέπει λοιπὸν 1^{ον} ὁ στόμαχος οὐδέποτε νὰ ᾗται κενὸς, καὶ διὰ τοῦτο καλλίστη θέλει εἶσθαι ἡ εἰσαγωγή καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις παγωτοπωλείοις τῆς μετὰ τῶν παγωτῶν χρήσεως διπύρων ἢ καὶ ἄλλων ὁμοίων ζυμαρικῶν, ὁπόταν ἐξ ἀνάγκης γεύηται τις ἐξ αὐτῶν κενὸν ὄντος τοῦ στομάχου δι' ἄλλων σιτίων. 2^{ον} Ἐν ἀφθόνῳ ἐφιδρώσει τοῦ σώματος πρέπει νὰ παρέρχηται χρονικὸν τι διάστημα κατ' ἐλάχιστον 5'-10' ὥρας, ἀναλόγως τῆς ἰσχυρῆς ἢ ἀσθενοῦς σωματικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τέλος 3^{ον} ἡ εἰσαγωγή πρέπει νὰ γίνηται ἐν μικρᾷ ποσότητι καὶ κατὰ διαλείμματα χρονικὰ σχετικὰ μὲ τὴν παρέλευσιν τῆς ἐν στόματι καὶ μέχρι τοῦ στομάχου πρώτης ψυχρᾶς ἐντυπώσεως.—Τοὺς κανόνας τούτους πρέπει νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ μόνον οἱ ἀσθενοῦς ἰδιοσυγκρασίας ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰσχυρωτάτης, διότι οὗτοι μὲν ἐξ ἀλλοίως ταύτης τῆς χρήσεως τοῦ πάγου εὐκολώτερον δυνάτν νὰ πάθωσι τὸν στόμαχον καὶ ἐν γένει τὸν πεπτικὸν σωλῆνα, ἐκείνοι δὲ ὑπὸκεινται ἐμμέσως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς παθήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, ἐν ᾧ ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν δὲν ὑστεροῦνται ἐνίοτε τῆς προσβολῆς ὑπὸ νοσημάτων τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Δὲν καταλογίζομεν δὲ τὰς περιπτώσεις καθ' αἷς αἱ ἐνδιαφερόμεναι γυναῖκες ὀφείλουσι νὰ ζητῶσιν ἐκάστοτε τὴν συμβουλὴν τοῦ οἰκιακοῦ αὐτῶν ἱατροῦ.

Περὶ δὲ τῆς συνηθείας τῆς διὰ πάγου χρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν σημειοῦμεν ὅτι ἰσχύουσι μὲν οἱ ἀνωτέρω κανόνες, ἐν μεγάλῃ ὁμως ποσότητι αὐτῶν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ τούτων ἐπιρροὴ ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀβλαβὴς δὲ καὶ μετὰ συνηθειαν καλλίστη εἶναι ἡ χρῆσις μετὰ τῶν παγωτῶν σταγόνων τινων ρουμίου, καθ' ὅτι δι' αὐτοῦ ἐλαττοῦται ἡ ἐν τῷ στόματι καὶ μέχρι τοῦ στομάχου λίαν ψυχρὰ ἐντύπωσις καὶ συνάμα διότι κατ' ὀλίγον ὁ πάγος διὰ τῆς χημικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ρουμίου ἀπόλλυσι μέρος τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων.

Μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ πάγου καὶ τοῦ διὰ διαφόρων μεθόδων κατασκευαζομένου τεχνητοῦ ὡς θρεπτικοῦ μέσου, οὐδεμίαν σχεδὸν διαφορὰ ὑπάρχει.

Β.